

Міністерство освіти і науки України
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Історичний факультет
Кафедра історії міжнародних відносин та гуманітарних дисциплін

На правах рукопису

Публічна дипломатія Великобританії

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього рівня «магістр»
за спеціальністю 291 – Міжнародні відносини, суспільні комунікації
та регіональні студії

Виконав: студент 2 курсу
групи: 2 мімвз Кривенко Надія Василівна

Науковий керівник:
Гуменюк Борис Іванович
доктор історичних наук, професор кафедри
історії міжнародних відносин та гуманітарних дисциплін
УДУ імені Михайла Драгоманова

Національна шкала _____
Кількість балів: _____ Оцінка: ЕКТС _____

Голова комісії _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Члени комісії _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ.....	6
1.1. Публічна дипломатія: суть та значення.....	6
1.2. Розвиток публічної дипломатії.....	16
1.3. Основні напрями публічної дипломатії.....	20
1.4. Публічна дипломатія: сучасний аспект.....	33
Висновки до першого розділу	39
РОЗДІЛ 2. ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ	42
2.1. Особливості структури публічної дипломатії Великої Британії.....	42
2.2. Всесвітня служба ВВС як інструмент впливу.....	45
2.3. Британська Рада: роль у публічної дипломатії.....	48
Висновки до другого розділу	53
РОЗДІЛ 3. РЕАЛІЗАЦІЯ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ ВЕЛИКОЮ БРИТАНІЄЮ.....	55
3.1. Особливості публічної дипломатії Великої Британії.....	55
3.2. Освітня та культурна дипломатія як інструменти впливу Великої Британії.....	62
3.3. Оцінка ефективності публічної дипломатії Великої Британії.....	67
Висновки до третього розділу	71
ВИСНОВКИ.....	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	79

ВСТУП

Актуальність теми. Досягнення зовнішньополітичних цілей країни, місце на світовій арені, вплив на інші держави значною мірою визначаються її публічною дипломатією. Цей факт підтверджується досвідом та практикою багатьох країн, причому передусім розвинених. Одним з світових лідерів щодо успішної реалізації публічної дипломатії протягом десятиліть виступає Велика Британія.

Країна використовує різні механізми впливу, враховуючи зміни у суспільстві, досягнення науково-технічного прогресу та інші чинники, що є однією з вагомих передумов її стабільного положення у світі, причому в сучасних умовах розвитку глобалізаційних процесів.

Результатом успішної публічної дипломатії може стати не лише вплив на країни в сучасних умовах, але - на майбутні покоління різних континентів. Особливу увагу цьому приділяє Велика Британія, зокрема через наукову та освітню дипломатію, діяльність відповідних структур та їх підтримку.

Доцільним є дослідження публічної дипломатії Великобританії також з врахуванням діяльності основних організацій, географії та методів їх впливу.

Аналіз публікацій за тематикою дослідження. Проведення дослідження ґрунтувалось на використанні наукових праць вітчизняних та закордонних вчених. Так, А. Атаманенко, Є. Братута, О. Братута, О.Ю. Висоцький, О.В. Іващук, Л.Корнійчук, Н. Мартинюк, Л. Матлай, І. Матяш, М. І.Миронова, Н. Павліха, Ю. В.Полякова, Рибченко А., О. Сліпченко, І.В. Хоменська, С. Чапл-Сокол, О.Є. Шайда, А. Шуляк та інші висвітлювали питання розвитку публічної дипломатії, її особливостей та напрямків; Л. Антонова, Ю.Мателешко, О.Машевський, І.Сушко зосередились на дослідженні публічної дипломатії Великої Британії.

Об'єкт дослідження – зовнішня політика Великої Британії.

Предмет дослідження – особливості публічної дипломатії Великої Британії.

Мета роботи полягає у дослідженні та виявленні особливостей публічної дипломатії Великої Британії.

Мета дослідження зумовила постановку наступних завдань:

- проаналізувати понятійно-категоріальний апарат публічної дипломатії;
- дослідити розвиток публічної дипломатії;
- виявити особливості публічної дипломатії в сучасних умовах;
- розглянути основні напрямки публічної дипломатії;
- визначити особливості публічної дипломатії Великої Британії;
- окреслити інституційне забезпечення публічної дипломатії Великої Британії;
- дослідити механізми публічної дипломатії.

Теоретичне та практичне значення вивчення дослідження. Роль публічної дипломатії продовжує зростати в сучасних умовах. Дослідження та виявлення її особливостей, основних напрямків та тенденцій може бути врахованим при поглибленні вивчення даного процесу, зокрема в контексті сучасних викликів. Оцінка публічної дипломатії Великобританії дозволила виявити характерні риси та досвід, які доцільно взяти до уваги при реалізації публічної дипломатії, зокрема в контексті розвитку науково-технічного процесу та важливості освітньої дипломатії. Отримані результати та матеріали роботи можуть використовуватись для розробки програм щодо публічної дипломатії окремих країн, а також у навчальному процесі, зокрема при викладанні дисциплін “Основи дипломатії”, “Зовнішня політика Великобританії”.

Методологічною основою дослідження стали наукові дослідження українських та зарубіжних вчених, які дозволили виявити основні тенденції та особливості публічної дипломатії. В роботі використовувались загальні та спеціальні методи дослідження. Так, методи аналізу та синтезу дали можливість визначити причини та механізми реалізації публічної дипломатії Великої Британії, зокрема в контексті існуючих викликів та з метою досягнення поставлених цілей. Методи узагальнення допомогли зробити висновки щодо використання інструментів публічної дипломатії загалом і зокрема Великої

Британії. Завдяки логіко-семантичним підходам здійснено оцінку теоретичних засад публічної дипломатії. Застосування цих та інших методів дозволили дослідити та окреслити особливості публічної дипломатії загалом, і зокрема Великобританії як країни лідера щодо її реалізації.

Апробація результатів роботи. Апробація результатів магістерської роботи відбулась на V Міжнародній науково-практичній конференції: “Сучасні тенденції міжнародних відносин” (до 190-річчя Українського державного університету імені Михайла Драгоманова), м. Київ, 20 грудня 2024 року, тема доповіді: “Особливості публічної дипломатії країн Заходу”.

Структура роботи складається з вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕКТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ

1.1. Публічна дипломатія: суть та значення

В сучасних умовах спостерігається зростання ролі публічної дипломатії, що зумовило поглиблення її дослідження.

О. Братута та Є. Братута приходять до висновку, що ключові напрямки наукових досліджень стосовно визначення публічної дипломатії торкаються історичних обставин та дат появи терміну, особливостей та часових меж застосування, базових суспільно-історичних обставин, які призвели до її появи; змісту поняття, а також його ознак, класифікації та суті окремих його видових форм. Проте зазначені дослідження переважно проведені на емпіричному рівні наукового пізнання, і відповідно детермінують явище лише термінологічно і демонструють зміст у формі гіпотези, тому не виступають завершеною системою наукових знань [3, с. 728].

В. Й. Климончук, В. В. Марчук вважають, що публічна дипломатія є не дією, а цілим тривалим процесом, який охоплює багатьох акторів, зокрема дипломатів, представників різних сфер наук, громадських діячів і активістів неурядових організацій, засобів масової комунікації [11, с. 62].

Ю.В. Полякова та О.Є. Шайда констатують, що публічна дипломатія міцно пов'язана зі створенням та підтримкою національного бренду держави. Відповідно вона зорієнтована на формування іміджу країни, а також досягнення економічних цілей, в даному випадку йдеться і про збільшення присутності у світовій спільноті, залучення робочої сили, талантів, іноземних інвестицій, туристів, технологій. Публічна дипломатія має довгостроковий ефект, у випадку якщо вона створює привабливу економічну модель співпраці з іншими країнами [29, с. 127].

Сьогодні існує значна кількість визначення цього терміну, наведемо деякі з них (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Визначення публічної дипломатії науковцями

Визначення/зміст	Автор
Публічна дипломатія – це метод здійснення зовнішньої політики державою, що реалізується через взаємодію з широкими громадськими колами інших держав при участі урядових установ, недержавних організацій та окремих індивідів.	Я.М. Гапонова [6, с. 382].
Публічна дипломатія – діяльність урядових (держави, державні інституції, дипломати) та неурядових акторів (неурядові організації, транснаціональні корпорації, окремі особи) для здійснення комунікативного впливу на іноземну громадськість та реалізації своїх зовнішньополітичних інтересів. Це система діалогу з іноземною аудиторією.	М.В. Павлюх та С.Р. Кушней [28, с. 126].
Публічна дипломатія – це сукупність технологій та інструментів зовнішньої політики, які реалізуються в межах діяльності політичних інститутів і акторів як державних, так і недержавних, спрямованих на реалізацію комплексної дипломатичної стратегії держави через вплив на населення зарубіжної держави для впливу на її політичні процеси і прийняття політичних рішень.	О.Ю.Висоцький [4, с. 3]
Публічна дипломатія -механізми, використовувані міжнародним актором для здійснення власного впливу та досягнення власних цілей через безпосередню взаємодію з іноземною громадськістю	Ю.М. Лялька [17, с. 58]
Публічна дипломатія - діалогічна комунікація між урядами та іншими акторами міжнародних відносин через засоби масової комунікації та неопосередковані канали контакту з масовою аудиторією зарубіжних країн.	В.І. Терещук [36, с. 168].

Джерело: [6, с. 382; 28, с. 126; 4, с. 3; 17, с. 58; 36, с. 168].

І.В. Хоменська та О.В. Іващук стверджують: “Термін “публічна дипломатія” (public diplomacy) часто використовується в дипломатичній практиці сьогодення, однак це має досить несистемний характер через термінологічну плутанину, ототожнення понять публічна та культурна дипломатія, відсутність чіткої класифікації її складників” [38, с. 14].

Ми пропонуємо розглядати публічну дипломатію як різновекторну діяльність держави спрямовану на досягнення зовнішньополітичних цілей через використання інструментів державного впливу в різних сферах діяльності без застосування тиску та з розширенням комунікації з населенням, громадськими організаціями та урядами.

О.Ю. Висоцький звертає увагу на зауваження Дж. Ная, що публічна дипломатія має три джерела:

- 1. цінності внутрішньої політики і соціального порядку;
- 2. культура держави;
- 3. зовнішня політика [4, с. 5].

О.С. Коптев звертає увагу, що Н. Кулл представив основні та додаткові складові публічної дипломатії, зокрема:

- пошук потрібної інформації;
- мотивація цікавості до літератури, мистецтва, мови;
- пояснення певних політичних дій, поширення цінностей;
- обмін науковцями та студентами;
- радіо- та телепрограми як канали інформації щодо ситуації в країні.

О.С. Коптев зазначає про внутрішній вимір публічної дипломатії, тобто йдеться про залучення стейкхолдерів та громадськості до формування та впровадження зовнішньої політики, що може здійснюватись через проведення дебатів, задіяння активістів до публічних заходів, консультації з професіоналами та ін. Такий спосіб дає можливість сформувати широкий консенсус стосовно зовнішньополітичних пріоритетів держави, а також збільшує довіру до влади [12, с. 54].

О. Братута та Є. Братута в результаті проведеного аналізу зазначають про наступні базові суспільно-історичні обставини, які призвели до появи публічної дипломатії як окремого прийому дипломатичної діяльності, а саме:

- глобалізація;
- зростання кількості недержавних суб'єктів міжнародних відносин та збільшення впливу останніх на зовнішню політику самостійних держав;

- посилене використання нових комунікаційних технологій дипломатичними службами;

- міждержавна активність нецентральных органів влади [3, с. 728-729].

На нашу думку, варто відмітити і такий фактор, як збільшення кількості незалежних країн, і відповідно зменшення впливу на них. Крім того, доцільно зазначити і про економічний розвиток багатьох держав, що зумовило посилення їх значення на світовій арені, а відповідно і питання впливу на них вимагає урізноманітнення заходів з врахуванням їх особливостей.

І.В. Хоменська та О.В. Іващук виділяють причини, що зумовили підвищену увагу до публічної дипломатії та напрямів її реалізації поруч з традиційною дипломатією, а саме:

- розвиток глобальних комунікацій;
- глобалізація освітніх процесів;
- активізація демократичних процесів в державах і виникнення нових глобальних викликів,
- масова міграція [38, с. 17].

О. Братута та Є. Братута звертають увагу на відмінність традиційної та публічної дипломатії, причому для них вагомим ознакою є інституційний канал передання. Так, перша, тобто традиційна дипломатія, забезпечує зовнішньополітичний вплив на завдання та цілі зовнішньої політики іншої держави, використовуючи інституційний канал політичної комунікації між дипломатичними службами країн, що виступає суб'єктом та об'єктом вказаної дії. Проте публічна дипломатія також реалізуючи свій зовнішньополітичний вплив аналогічно на завдання та цілі зовнішньої політики іншої країни, але в даному випадку через канал політичної комунікації між дипломатичною службою та громадським суспільством країн, що є відповідно суб'єктом та об'єктом згаданої планомірної дії [3, с. 737].

Я. М. Гапонова вважає, що традиційній дипломатії допомагає публічна дипломатія щодо виконання зовнішньополітичних завдань країни, причому вона зорієнтована на налагодження контактів на неурядовому рівні [6, с.381].

З наведених визначень ми бачимо відмінність в тому, що у публічній дипломатії вплив здійснюється і на громадськість, при цьому вважаємо за необхідне врахувати особливості останніх. Пропонуємо чинники, від яких залежить реалізація публічної дипломатії поділити на загальні та специфічні.

До загальних передусім варто віднести:

- релігійно-культурний чинник,
- територіальне розміщення країни;
- рівень економічного розвитку та ін.

Серед специфічних чинників передусім вважаємо за потрібне виділити:

- рівень грамотності в країні;
- участь країни у міжнародних організаціях;
- участь у міжнародних інтеграційних угрупованнях;
- індекс людського розвитку;
- рівень народжуваності;
- рівень освіти населення;
- кількість навчальних закладів, зокрема вищих;
- кількість бібліотек;
- забезпечення країни високопрофесійними та науковими кадрами.

Ці чинники можуть стати вагомою підставою щодо реалізації публічної дипломатії.

Я.М. Гапонова зазначає, що публічна дипломатія полягає в наданні інформації громадськості про державну політику та популяризації національних культурних цінностей, застосовуючи для цього канали традиційної дипломатії та PR-технології, що дають можливість вплинути на громадську думку [6, с. 381]. Виходячи з вищезазначеного можна зробити висновок, що в інформуванні суспільства доцільно використовувати усі можливі канали впливу та донесення інформації, які відповідно до розвитку науково-технічного прогресу можуть розширюватись та удосконалюватись. Крім того, вважаємо, що вибір каналу має значною мірою залежати від наступних факторів:

- використання в країні відповідних засобів масової комунікації;

- наявність певних традицій та культурні особливості.

Я.М. Гапонова звертає увагу на особливості реалізації публічної дипломатії, зокрема організація культурних і освітніх програм, налагодження контактів з громадськими лідерами країн та ін. (рис. 1.1).

Рисунок 1.1. Особливості реалізації публічної дипломатії

Джерело: побудовано за даними [6, с. 381].

Н. Павліха, А. Шуляк підкреслюють, що за своєю суттю принципи публічної дипломатії та сталого розвитку є ідентичними, причому серед них:

- проектний менеджмент, тобто коли діяльність у колі публічної дипломатії сформована відповідно до принципів проектного управління, причому серед них виділяють взаємодію, доцільність, динамічне планування, лідерство, оцінку ефективності, результативність, підзвітність та ін.;
- інноваційність, тобто спостерігається підтримка інноваційного розвитку суб'єктами публічної дипломатії, вони вивчають та використовують нові технології та підходи з метою підвищення ефективності діяльності;
- повага до культурного розмаїття, йдеться про те, що суб'єкти публічної дипломатії враховують культурні особливості різних народів для збереження та розвитку культурного різноманіття та протидії дискримінації, ворожнечі та ін.;
- людино центричність;

- відповідальність, йдеться про дотримання законів, норм міжнародного права та загальновизнаних етичних норм [27, с. 182].

J. Pamment, M.Smedberg, E. Isaksson звертають увагу, що хоча культурні, дипломатичні та інформаційні цілі публічної дипломатії часто здаються такими, що суперечать застосуванню сили, публічна дипломатія виступає інструментом національної безпеки, що помітно впливає на інтереси безпеки країн. З часів Другої світової війни вона розглядалась як засіб міждержавного суперництва, форма державної проєкції та пропаганди, засіб стримування екстремізму та радикалізації, інструмент викриття та дискредитації ворожих держав. В міру того, як у сфері дослідження публічної дипломатії розвивається розуміння репутаційної безпеки, відродження поняття психологічного захисту відкриває нові широкі можливості для розвитку концепції та практики публічної дипломатії в 2020-х роках [48]. Тобто ПД відіграє вагоме значення у зовнішньополітичній діяльності країн, причому в останні десятиліття.

В. Руднєва зазначає, що в межах публічної дипломатії фактично інтегруються культурно-освітня та інформаційна дипломатія. Причому з одного боку, це інформаційне забезпечення політики держави, а з іншого - отримання розуміння, а також позитивного ставлення до держави, її цінностей, ідей від інших націй завдяки культурним і освітнім програмам [31, с. 149].

Т.М.Краснопольська та І.М.Милосердна виділяють акторів публічної дипломатії, а саме: держави; дипломати; окремі особи; групи, інститути, що є учасниками в міжкомунікаційному, міжкультурному обміні, що має вплив на міжнародні відносини [15, с. 13].

Т.М.Краснопольська та І.М.Милосердна звертають увагу, що Дж. Най, автор концепції “м’якої сили”, як найефективніший метод нарощування її потенціалу представляє публічну дипломатію. Крім того вчений виокремив три її ключові виміри, а саме:

а) регулярна комунікація з метою вирішення питань внутрішньої та зовнішньої політики для обходження та боротьби з кризами;

б) стратегічна комунікація, що відноситься до найвагоміших політичних тем держави, подібна на рекламу;

в) генерація взаємин з основними особистостями на довгостроковій основі через використання програм обміну, стипендій, навчання [15, с. 13]. Варто зазначити, що просвітництво окремих соціально-професійних груп здійснюється для створення лояльної еліти [15, с. 14]. Представимо поділ публічної дипломатії (рис. 1.2).

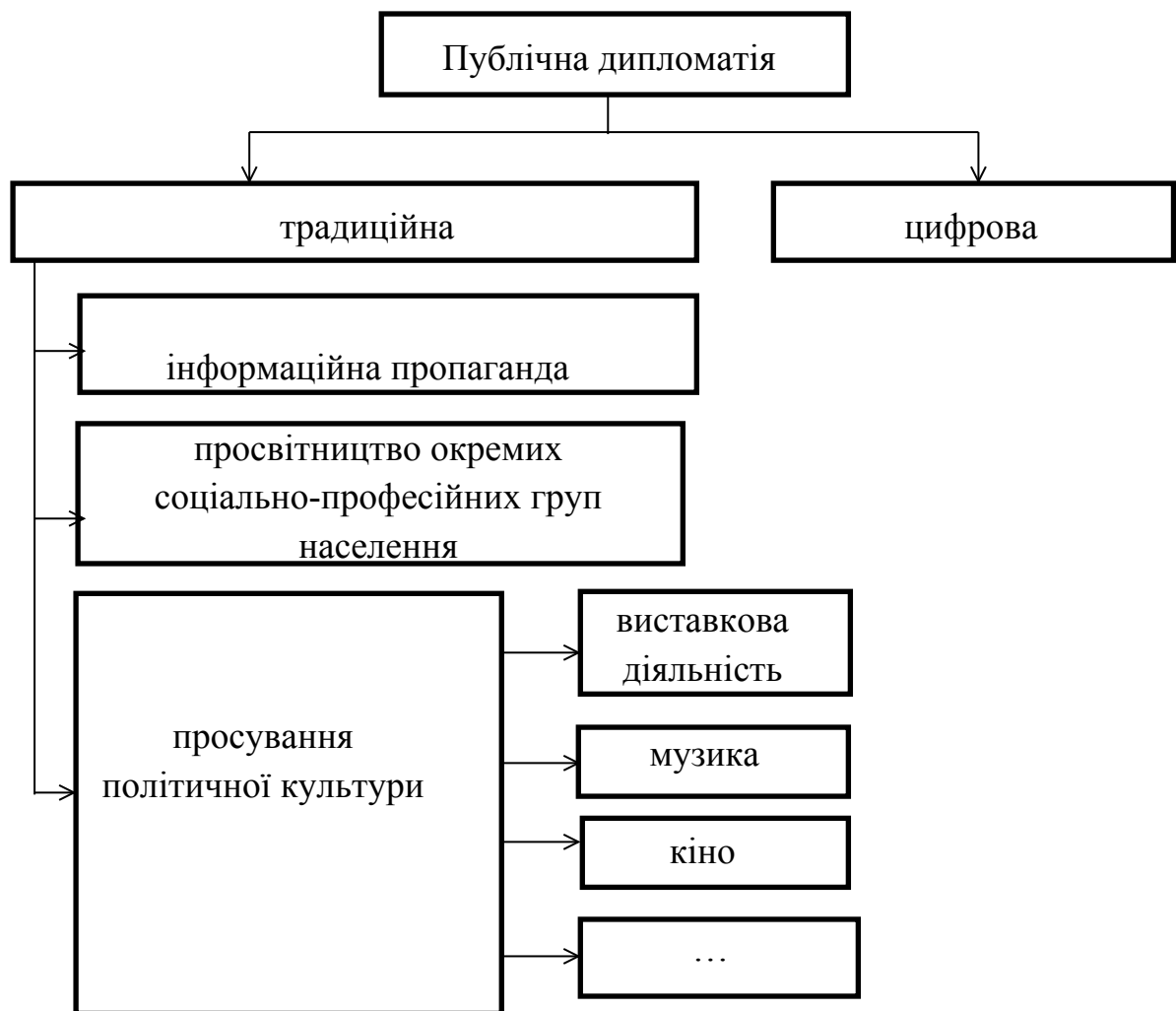

Рисунок 1.2. Складові публічної дипломатії
Джерело: побудовано за даними [15, с. 14].

З наведеного рисунку видно, що вплив здійснюється на соціально-професійні групи, населення з врахуванням особливостей та інтересів, різних вікових категорій, що підтверджує і різноманітність каналів впливу. При цьому

варто звернути, що публічна дипломатія вимагає значного фінансування, потужного виробництва.

В.Й. Климончук і В.В. Марчук представляють основні цілі публічної дипломатії, тобто:

- просування її бренду;
- зміцнення іміджу держави;
- розбудова двосторонньої комунікації, мережі партнерства;
- трансляція політичних, культурних та інших цінностей, зокрема через освіту;
- формування громадської думки однією державою в іншій;
- забезпечення сприятливого середовища у сфері міжнародного спілкування [11, с. 65].

Д.О. Ільницький звертає увагу на класифікацію публічної дипломатії залежно від рівня розвитку країн та їх дипломатії за низкою ознак, зокрема:

1. за інтенсивністю конкуренції (Леонард М.):

- конкурентна, що реалізується в найбільших економіках, ринках, регіональних лідерах, наприклад, Південна Африка або Нігерія, в яких потрібно конкурувати з іншими державами за інвестиції, доступ до ринків, імміграцію талантів, туризм, політичний вплив та ін.

- кооперативна, яка здійснюється в інших державах, де для найрозвиненіших країн та людства важливими виступають питання економічного розвитку, прав людини стабільності, а також доброго урядування. Наприклад Великобританія вдається до кожної з них, а деякі країни, зокрема Норвегія використовують нішеву дипломатію, так як намагаються максимізувати результат володіючи обмеженими ресурсами.

2. у часовому вимірі:

- короткострокова - реактивна, визначається днями та годинами;
- середньострокова - проактивна, вимірюється місяцями та тижнями;
- довгострокова – формування взаємозв'язків, роками.

При цьому короткострокову публічну дипломатію найчастіше асоціюють з управлінням новинами, середньострокову - стратегічними зв'язками, довгострокову – стратегічною координацією, диференціацією національних інтересів до інших держав, формуванням взаємозв'язків.

Також для розвитку публічної дипломатії відзначають роль окремих особистостей. відмічають [9, с. 73].

О. Братута та Є. Братута зазначають, що інституційними елементами публічної дипломатії виступають: відповідний комплекс нормативно-правових та відомчих документів; склад профільних підрозділів в організаційній структурі зовнішнього відомства, їх функції, штат, арсенал управлінських інструментів, ієрархічна вертикаль підпорядкування; джерела фінансування; система поточного та стратегічного планування і звітності [3, с. 739].

Н. Кулл досліджуючи історію публічної дипломатії, виокремлює 7 уроків, які варто зазначити:

1. публічна дипломатія розпочинається з слухання;
2. публічна дипломатія повинна бути пов'язана з політикою;
3. публічна дипломатія – це не вистава для внутрішнього споживання;
4. ефективна публічна дипломатія потребує довіри, але це впливає на бюрократичну структуру, яка оточує цю діяльність;
5. інколи найавторитетніший голос в публічній дипломатії не ваш власний;
6. публічна дипломатія – це не завжди “ваша справа”;
7. публічна дипломатія – це справа кожного.

Вчений аналізує наскільки ці уроки є доцільними для “нової публічної дипломатії”, причому приходить до висновку, що нова епоха публічної дипломатії надала нові можливості, проте не усунула актуальність історії публічної дипломатії. Проте уроки минулого виявилися ще актуальнішими в епоху, коли комунікації відіграють безпрецедентну роль [47].

В. Руднєва звертає увагу на сім стовпів публічної дипломатії, які виділив К.Россе (американський спеціаліст у даній області), а саме:

1. захист політичного курсу, тобто мається на увазі отримання розуміння від іноземної спільноти;
2. контекст, йдеться про пошук формування єдиної основи. При представленні фундаментальних цінностей країни необхідно брати до уваги особливості зарубіжної аудиторії, переборювати стереотипи та зосереджуватись на спільних рисах;
3. розповсюдження чесних послідовних повідомлень, що мотивують довіру;
4. пристосування повідомлень до точних аудиторій, тобто передбачається вивчення громадської думки та розуміння відповідних культур;
5. національні та транснаціональні засоби масової дипломатії;
6. партнерства та союзи з гуманітарними організаціями, глобальними корпораціями, національними спільнотами за кордоном та ін.;
7. підтримка комунікації та проведення освітніх та культурних обмінів з метою налагодження взаєморозуміння та довіри [31, с. 151].

І.В. Хоменська та О.В. Іващук звертають увагу на розроблені стратегії та програми публічної дипломатії у зовнішньополітичних відомствах багатьох країн, а також діяльність відповідних спеціалістів та відділів, що відповідають за зазначені напрями, у дипломатичних місіях. Крім того, в публічних виступах, офіційних зовнішньополітичних документах, заявах представників дипломатичних служб досить часто йдеться про вагомість її розвитку [38, с. 14].

Таким чином, публічна дипломатія досягла досить високого розвитку та реалізується низкою країн, що видно і з теоретичних досліджень.

1.2. Розвиток публічної дипломатії

США є основоположником публічної дипломатії, проте з моменту її виникнення у 60-і рр. минулого століття, ця концепція розширюється. Варто звернути увагу на значну відмінність між розвиненою практикою публічної дипломатії та фундаментальними науковими розробками, що можуть підсумувати дану практику та могли стати компасом для практики [7, с. 2].

Я.М. Гапонова звертає увагу на дослідження американськими науковцями питань появи та застосування публічної дипломатії. Е. Джуїліон серед перших вчених, які дав визначення цьому поняттю та окреслив її інструменти [6, с. 380].

С.А. Гуцал стверджує: “Феномен публічної дипломатії має вже досить тривалу історію, а особливої актуальності в науковій думці дана проблематика набула протягом останніх 20-30 років” [7, с. 2]. Виникнення терміну, дослідник пояснює, намаганням відокремлення від негативного відтінку пропаганди. Першим термін “публічна дипломатія” ввів Е. Гулліон у 1965 р. внаслідок з створенням Центру публічної дипломатії ім. Едварда Мерроу при Школі права та дипломатії ім. Флетчера при Університеті Тафтс. Тоді зазначений центр у одній зі своїх робіт визначив, що публічна дипломатія стосується впливу суспільних соціальних установок на створення та реалізацію зовнішньої політики [7, с. 2]. Н. Кул стверджує, що він був видатним дипломатом. Причому вчений звертає увагу на чітко викладену концепцію Галліона у в одній з брошур Мерроу, що публічна дипломатія займається, має справу з впливом суспільних настроїв на створення та реалізацію зовнішньої політики. Причому вчений звертає увагу на чітко викладену концепцію Галліона в одній з брошур Мерроу, що публічна дипломатія має справу з впливом суспільних настроїв на створення та реалізацію зовнішньої політики. Вона стосується тих аспектів міжнародних відносин, які знаходяться за межами традиційної дипломатії; створення урядами громадської думки в інших країнах; взаємодії приватних груп країн однієї країни з іншою; висвітлення зовнішньої політики та впливу; зв’язку між тими чия робота пов’язана з комунікацією [46].

М.В. Павлюх та С.Р. Кушней звертають увагу що трансформаційний потік ідей, і загалом інформації є головним у публічній дипломатії. І хоча у міжнародних відносинах застосовували різні форми інструментів публічної дипломатії протягом багатьох століть, але лише завдяки В. Гулліону в середині ХХ ст. дане поняття одержало концептуальне пояснення [28, с. 124].

Розглядаючи питання публічної дипломатії доцільно розглянути її особливості з врахуванням окремих часових періодів (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Особливості застосування публічної дипломатії

Рік/період	Суть
1856 р.	Термін “публічна дипломатія” вперше використано як синонім слова “ввічливість” журналістами у статті газети “Times”, яка стосувалась діяльності президента США Ф.Пірса
1871 р.	С. Кокс (конгресмен США) у значенні “відкритої, чесної дипломатії” застосував даний термін.
Перша світова війна	Публічна дипломатія прирівнювалась до нових методів реалізації зовнішньої політики. Але більше широковживаним був термін “публічна дипломатія”, що окреслював публічний характер міжнародних відносин. (Період Першої світової війни)
Друга світова війна (закінчення)	Термін “публічна дипломатія” застосовується у значенні слів “громадське співробітництво”, “гласність”, “неупередженість” на час закінчення Другої світової війни
1950-і рр.	Телебачення та радіо почали використовувати для ведення зовнішньої культурної політики і пропаганди, а термін “публічна дипломатія” почав переходити від представлення дипломатичної та журналістської практики до дій уряду в галузі інформаційної політики на міжнародній арені [4, с. 4].
1953 р.	В. Ліппман (вчений і громадський діяч США) у своїй колонці в газеті «Washington Post» поєднав три поняття: публічна дипломатія, пропаганда і психологічні операції в єдиний термін “публічна дипломатія” [4, с. 4]
1965 р.	Е. Гулліон дав перше наукове визначення терміну “публічна дипломатія”, відповідно до якого діяльність цієї дипломатії стосується тих сторін міжнародних відносин, що знаходяться поза межами традиційної дипломатії.
Після холодної війни	Після завершення холодної війни, ідеологічного протистояння між США та СРСР спостерігається значне зменшення значення публічної дипломатії, що пов’язують з появою терміну “м’яка сила” у 1990 р.
1990 р.	Дж. Най (професор Гарвардського університету, американський політолог) вводить термін “м’яка сила”, причому публічну дипломатію називав ефективним інструментом її нарощування.

Продовження таблиці 1.2

1990-і рр.	Виникає нове покоління фахівців у культурній дипломатії США, теорії про політичні комунікації та концепції маркетингу прийшли в зовнішню політику країни, термін “публічна дипломатія” почав переважати в дослідженнях та практиці [4, с.5].
------------	--

Початок ХХ ст.	спостерігається збільшення ролі та здатності інтернету впливати на іноземну аудиторію, що було зумовлено як значною трансформацією у межах публічної дипломатії, так і швидким розвитком інформаційно-комунікаційних технологій.
2001 р.	переоцінка традиційних підходів до реалізації публічної дипломатії після трагедії 11 вересня 2001 р. Звертаються до позиції при реалізації зовнішньої політики необхідним є попередній аналіз громадської думки, саме іноземної. Появляється новий термін “нова публічна дипломатія”, що базується на налагодженні співпраці та діалогу з іноземною аудиторією.
2008 р.	Дж. Гласман ввів термін “нова публічна дипломатія” або “публічна дипломатія 2.0”, окресливши новий підхід у публічній дипломатії, тобто йдеться про застосування блогів, соціальних мереж, ігрових мобільних додатків у виконанні зовнішньополітичних завдань США.

Джерело: сформовано за даними [28, с. 124-125; 4, с. 4-5].

Д. Ней розробив концепцію і виділив “жорстку силу”, що базується на економічній та військовій потужності, “м’яку силу”, що дає можливість без примусу досягти бажаних результатів; “розумну силу” – яка поєднує дві перших, тобто жорстку та м’яку силу є найефективнішою стратегією. При цьому вчений виділяв три ключові компоненти м’якої сили, а саме: зовнішню політику, культуру та цінності [28, с. 125].

Ю.М. Лялька вважає, що основною ознакою для розуміння терміна «публічна дипломатія» була поява терміна “м’яка сила”, що започаткував Дж. Неєм і який на його думку, означав здатність міжнародного актора досягати своїх цілей у міжнародному середовищі не за допомогою військових чи економічних важелів, а - привабливості власної соціально-культурної моделі [17, с. 59]. Н. Я. Кравчук, О. О. Луцишин і Д. В. Андросук зазначають, що ще з середини ХХ століття проблематикою публічної дипломатії в закордонній науці займалися багато вчених різних наукових шкіл, дипломатів, державних і політичних діячів, а з початку ХХІ століття спостерігалась актуалізація в науковому дискурсі України [14, с. 79]. Це також підтверджує наявність багатьох літературних джерел, причому і українських.

1.3. Основні напрями публічної дипломатії

О. Братута та Є. Братута в результаті проведеного дослідження публічної дипломатії приходять до висновку про відсутність загальновизнаної систематизованої класифікації. Це зумовлено тим, що науковці не обґрунтували критеріїв групування. Разом з тим більшість досліджень акцентує увагу на окремих видових формах та торкається опису їх ключових характеристик, зокрема виділяють: наукову; культурну; освітню; цифрову/віртуальну; мережеву; гастрономічну [3, с. 737].

О.І. Опанасюк зазначає про відсутність серед науковців єдиного підходу щодо визначення ключових складових публічної дипломатії, причому звертає на себе увагу і той факт, що не всі поділяють точку зору щодо доцільності такого розподілу. Хоча завдання та інструментарій публічної дипломатії дають можливість виділити її складові. Тому базуючись на цьому та найбільш загальноприйнятих складових культурної дипломатії дослідник розглядає наступні складові: дипломатія діаспори, цифрова дипломатія, громадська дипломатія. Хоча перелік є безмежним, проте дає можливість коментувати основні аспекти публічної дипломатії [26, с. 239-240].

Н. Павліха, А. Шуляк зазначають, що для безпеки сталого розвитку основними напрямками публічної дипломатії виступають: науково-освітня, економічна, спортивна, культурна, експертна, кулінарна, цифрова. Реалізація стратегії сталого розвитку потребує збалансованого підходу щодо планування та впровадження проектів та заходів у наведених напрямках [27, с. 181]. Аналогічної думки щодо напрямів публічної дипломатії притримуються і Ю.В. Полякова та О.Є. Шайда, причому називають її інструментом м'якої сили [29, с. 131], а також такі напрямки зазначено у Стратегії публічної дипломатії МЗС України на 2021-2025 рр. [32, с. 9] .

Освітня дипломатія. Ільницький Д.О. відзначає зростання ролі освітньої дипломатії, її доцільності її дослідження, що є ефективним та недорогим

засобом, але який використовується лише деякими державами [9, с. 72]. Вчений звертає увагу на здатність освіти разом з іншими секторами допомагати співробітничати та приходити до примирення наступними шляхами: формування політики для зміцнення справедливих освітніх послуг, реконструкції інфраструктури, розвитку ресурсу людини на різних освітніх рівнях, надання освітніх матеріалів, створення системи нагляду та моніторингу [9, с. 74]. Варто звернути увагу, що усі функції публічної дипломатії вдало здійснює освітня дипломатія, причому вони приймають такий вигляд у зазначеному контексті:

- функція пропаганди цінностей, політик та дій через їх дослідження та вивчення;
- інформаційно-комунікаційна функція, як інформує та навчає;
- функція розвитку взаємовідносин успішно здійснюється в університетах, де студентами є іноземні;
- функція просування позитивного сприйняття культури та національної ідентичності саме завдяки освіті та ін.

Певне повідомлення чи подія можуть виконувати одночасно кілька функцій. Потоки міжнародної допомоги спрямовані в освіту є одними з найефективніших для усіх сторін, а також знижують до 70% загрози терористичних атак, що відповідно додає їм вагомість. Варто зазначити, що реалізація програм допомоги для освіти, забезпечують ліпші публічні сигнали стосовно намагань країн-донорів у допомозі країнам-реципієнтам на відміну від інших напрямків, які в посткризових умовах, коли максимальні зниження витрат на програми допомоги спостерігаються протягом 10 років після криз, робить освітній сектор одним з пріоритетних щодо курсу зусиль країн-донорів. Проте довгостроковий характер наслідків освітньої дипломатії робить її менш привабливою порівняно з тими, які можуть давати швидші наслідки, хоча їх вибір залежить від цілі та завдань суб'єктів міжнародних відносин [9, с. 74]. Хоч освітня дипломатія перш за все відноситься до особистостей як головних носіїв інтелектуального капіталу, проте існують також інші її виміри. Так, представлення в освітній діяльності політики та практики поводження з об'єктами інтелектуальної власності сприяє

вихованню в її учасників цінностей та моделей поведінки. Потім студенти та освітяни, внаслідок одержання зазначеного освітнього досвіду, впроваджуватимуть його у практику в країні походження [9, с. 75]. Наведемо узагальнено форми освітньої дипломатії (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Форми освітньої дипломатії

Група форм	Форма освітньої дипломатії
Діяльності	програми обміну в галузі освіти через надання грантів, контрактів чи іншим методом
	кооперативні міжнародні освітні зв'язки
	заохочення освітніх реформ в інших країнах, тобто позиція розвиненішої країни
	освітнє волонтерство
	міжнародні стажування, практика, наставництво
	перепідготовка працівників дипломатичної служби для урахування ними вагомості та значення освітньої дипломатії в їх роботі
	надання/експорт освітніх технологій
	надання підтримки та участь в міжнародних освітніх виставках та ярмарках
	забезпечення взаємного обміну освітніми, технічними та науковими матеріалами та обладнанням
	організація науково-освітньої діяльності з представниками інших країн
	підтримка та сприяння вивченню мови країни
	просування вивчення мов країни та її досліджень
	забезпечення участі представників країни в неурядових міжнародних наукових, освітніх та технічних організаціях та зустрічах
	координація діяльності університетів щодо залучення та навчання іноземних студентів
	підтримка лідерів в освіті (студентів, викладачів, університетів)

Продовження таблиці 1.3

Інституційні	функціонування бібліотек за кордоном
	проведення міжнародних освітніх конкурсів, виставок та ярмарків, конференцій
	створення та функціонування таборів перенавчання
	розробка та підтримка масових безкоштовних он-лайн курсів
	підтримка створення та функціонування центрів культурного, освітнього та технічного обміну

	допомога у створенні, розширенні, підтримці та діяльності шкіл та інституцій навчання за кордоном, сприяння проведення досліджень країни іноземними студентами та вченими
	розбудова та функціонування міжнародних освітніх та науково-дослідницьких мереж

Джерело: [9, с. 75].

До речі, міжнародне університетське співробітництво пропонується відносити до найефективніших форм публічної дипломатії щодо просування «м'якої» сили держави. Так, базисом дипломатії знань називають університети, йдеться про забезпечення спрямування знань та взаєморозуміння між народами. Представники різних держав, компаній та неурядових організацій можуть об'єднуватися навколо університетів досить вільно з метою визначення напрямків вирішення проблем національного та глобального рівня. Відповідно до того, як університети починають займати позицію на висококонкурентному світовому ринку товарів та послуг вищої освіти, вони мають застосовувати засоби розвитку міжнародного співробітництва. Так, співробітництво знаходиться в центрі інтернаціоналізації університетської підготовки, навчання, дослідницьких можливостей, і відповідно повинно аналізуватись як імператив стратегії їх розвитку, так як стосується перш за все якості та вдосконалення знань.

Варто звернути увагу, що заклади освіти мають все більше значення у підтримці неурядових міжнародних взаємозв'язків, а вони як складова міжнародних зв'язків країни роблять свій вклад у переговорні процеси та прийняття рішень. Разом з тим рішення спрямовувати зусилля освітньої дипломатії лише на групу університетів чи одну інституцію може виявитись необдуманим, оскільки спільний вплив ширшого кола залучених закладів освіти буде тим вагомішим, чим диверсифікованішим буде сукупність суб'єктів, причому контрдії конкурентів не зможуть мати точкового характеру. Крім того, на імідж можуть помітно впливати репутаційні ризики. До речі, університети на ринку освітніх послуг стикаються з позитивними та негативними, зовнішніми та внутрішніми ризиками їх репутації.

Внаслідок розвитку науково-технічного прогресу виникають нові напрямки освітньої, публічної дипломатії, що можуть виявитись об'єктом наукових та прикладних досліджень.

Йдеться про виникнення масових відкритих он-лайн курсів, які дозволяють користувачам Інтернету глобально одержувати нові компетенції, але при цьому перебувати в своїй країні, та Web 2.0. По-перше, вони стають альтернативою одержання вищої освіти закордоном для осіб, для яких існують складнощі щодо міжнародної мобільності як студента чи викладача, а також – ще одним засобом розповсюдження знань та цінностей західної цивілізації в усьому світі [9, с. 75-76].

Наукова дипломатія. Особливе значення особливо в сучасних умовах має наукова публікація. А. Атаманенко, Н Мартинюк зазначають про відсутність загальноприйнятого терміну “наукова дипломатія”, але під ним розуміють підвид публічної дипломатії, коли наукова співпраця та наука сприяють налагоджуванню міждержавних відносин, допомагають поширювати її бренд; сприяють поліпшенню іміджу держави у світі, є методами до вирішення викликів і проблем регіонального та глобального рівня [1, с. 90].

Дослідники звертають увагу, що традиційним з 2010 р являється підхід дослідження наукової дипломатії в межах трьох основних напрямів:

1. наука в дипломатії, коли до дипломатичних переговорів задіюють представників науки, наука сприяє вирішенню низки проблем між країнами чи протидії глобальним викликам та ін. Робота може здійснюватись міністерством закордонних справ або профільними міністерствами;

2. дипломатія для науки, тобто дипломати сприяють налагодженню контактів, співпраці наукових установ, розвитку міжнародних наукових проектів та ін.;

3. наука для дипломатії, передбачається, що наука допомагає посилювати міждержавні відносини через підписання договорів проведення заходів, наукової співпраці та ін. [1, с. 91].

Д.О.Ільницький, що необхідність розглядати разом наукову та освітню публікації, оскільки більшість сучасних університетів спрямовані до моделі, де їх діяльність можлива у тісному поєднанні освітньої, наукової, а також комерційної діяльності. Для розвитку двосторонніх відносин між державами використання наукового співробітництва може приймати наступні форми:

1. Угоди про наукове та технічне співробітництво, які часто укладають з метою представлення поліпшення відносин між державами;
2. формування нових інституцій;
3. освітні гранти;
4. дипломатія “другого рівня”, тобто йдеться про заохочення до офіційного переговорного процесу сторонніх експертів;
5. наукові фестивалі та виставки. На противагу від простого поширення інформації освіта сприяє кращому розумінню сторонами, і це має зробити студентів в майбутньому толерантнішими людьми [9, с. 74].

Діяльність окремих науковців може слугувати прикладом значення окремих осіб у розвитку публічної дипломатії, а також налагодженні наукових відносин між державами. Проте сучасний рівень соціально-економічного розвитку держав і рівень глобалізації світової економіки створюють нові виклики перед освітянами та науковцями [9, с. 73].

І.В. Яковюк, Л.Ю. Землякова, А.О. Гнітій зазначають, що наукова дипломатія є більшим ніж міжнародне наукове співробітництво. Перш за все це цілеспрямоване використання науки чи наукового досвіду з метою досягнення дипломатичних цілей, але у таких випадках часто немає структур для реалізації ефективної наукової дипломатії. Так, наука може сприяти вирішенню більшості політичних проблем [41, с. 762].

Таким чином, наукова дипломатія має особливе значення і сприяє збільшенню впливу країни, причому чим вищий рівень розвитку науки країни, тим більше коло країн вона може охопити, причому і з вищим рівнем економічного розвитку.

Кулінарна дипломатія. С. Чапл-Сокол визначаючи публічну дипломатію, звертає увагу як використання їжі та кухні в якості інструменту для налагодження міжкультурного взаєморозуміння для поліпшення взаємодії та співпраці. Варто зазначити про давню історію, хоча модернізована версія виникла на початку XIX ст. на тлі французьких дипломатичних традицій, починаючи з культового французького шеф-повара А. Карема. Так, теорія, яка міститься в основі даної концепції є багатогранною та має фундамент в школах публічної та культуної дипломатії, національного брендингу, невербальної комунікації, теорії вирішення конфліктів, що ґрунтується на гіпотезі контакту. Кампанії кулінарної дипломатії реалізовувались по всьому світі, зокрема від національних урядових промоушенів кількох країн Південно-Східної Азії до пропаганди здорового харчування Білим домом та зусиль кулінарів на нижчому рівні по зниженню гостроти конфліктів [50].

Л. Матлай звертає увагу, що кулінарна дипломатія бере свій початок ще з античності. Також її добре використовували у Франції вже за часів правління Людовика XIV, адже посли інших країн після смачної їжі погоджувались на вигідні для неї домовленості. Варто зазначити, що відомий повар Наполеона Карем пізніше працював у міністра закордонних справ Талейрана, який використовував це як потужну дипломатичну зброю. Як приклад доцільно згадати, що саме завдяки цьому повару після поразки Франції при Ватерлоо, у Віденському конгресі було зменшено для французів важкість невдач [20, с. 57].

І. Матяш, О. Сліпченко зазначають, що у професійному і суспільному вжитку поняття “кулінарна дипломатія” з’явилося в XXI ст. причаєм розвинулось як щодо змісту, так і наукового визначення. Сутність даного поняття як інструменту створення позитивного іміджу держави та її брендингу розглядається досить потужно. Крім того, велика кількість держав уже прийняли спеціальні програми, які базуються на застосуванні національної кухні як методу комунікації, який може продуктивно впливати на сприйняття однією держави громадськістю іншої [22, с. 146].

Серед прикладів використання кулінарної дипломатії Л. Матлай згадує північноєвропейський войовничий історії саме новий нордичній кухні, де розглядається комунікація традицій та культур. Так, данський острів Бонхольм та шведська провінція Скаане у 1995 р. запровадили створення Європейської мережі кулінарної спадщини. В результаті погодили інтегрувати аграрне продукування, рибальство з туризмом, при цьому зробили інструментом туризму екологічно чисті місцеві продукти [20, с.58]. Л. Матлай стверджує: “кулінарна дипломатія стала важливим інструментом зовнішньої політики, а світова та національні кухні – ключами до взаєморозуміння та співпраці між народами” [20, с. 59].

Варто звернути увагу, що як важливу форму дипломатії їжу визначила державний секретар США Х. Клінтон. При цьому першим амбасадором країни з кулінарної дипломатії у 2011 р. призначили Х. Андерса, який у Глобальному альянсі за чисті кухонні плити (організація міжнародного партнерства), що співробітничав з країнами, які розвиваються у сфері введення нових технологій приготування їжі, представляє інтереси США. Також у Державний департамент США у 2012 р. почав реалізовувати власну кулінарну дипломатію, тобто йдеться про Дипломатичне кулінарне партнерство. Реалізація цієї кампанії здійснюється через формування корпусу шеф-кухарів США, що співробітничатимуть з Держдепартаментом під час виконання формальних дипломатичних у своїй країні та дипломатичних представництвах Америки за кордоном. Відповідно обрали 80 найліпших фахівців з приготування їжі. Посол К. Маршалл (керівник американської протокольної служби) того ж року провела міжнародну конференцію співробітників протоколу з майже сотні держав світу з метою обміну ідеями та знаннями та ідеями стосовно удосконалення якості та підвищення ролі протоколу у дипломатичній практиці [20, с. 57].

З наведеного, що якщо країни досить активно вдаються до кулінарної дипломатії, причому навіть США, які так мають значний вплив на світовій арені. З цього можна зробити наступні висновки:

- публічна дипломатія має дуже вагоме значення для впливу країни;

- кулінарна дипломатія активно розвивається і застосовується різними країнами, причому навіть тими, що мають значний вплив сьогодні;
- доцільно вдаватись до диверсифікації інструментів публічної дипломатії з метою посилити свій вплив на більшу аудиторію.

Варто зазначити про вагому роль у даному процесі туризму, зокрема Chakrabarti, Sukalpa розглядає його як інструмент публічної дипломатії [45].

Цифрова дипломатія. В контексті науково-технічного розвитку появляється та активно розвивається цифрова дипломатія, яку ще називають віртуальна дипломатія, е- дипломатія, кібердипломатія, мережева дипломатія, дипломатія Web 2.0, digital дипломатія, Інтернет-дипломатія, дипломатія соціальних мереж. Так, наприкінці ХХ ст. дане поняття почали використовувати в науці, у ХХІ ст.. його вже активно застосовували через глобальні зміни світу під впливом інформатизації та розвитку масових комунікацій [13, с. 165].

Виділяють наступні завдання цифрової дипломатії, а саме:

- налаштування та підтримка контактів з аудиторією онлайн;
- для аналізу та залучення потенційної аудиторії застосування нових засобів комунікації [13, с. 167].

Таким чином, оскільки державні структури, вдаючись до цифрових технологій, можуть демонструвати діяльність на офіційних сторінках в Інтернеті та соцмережах, то є можливість для реалізації репрезентативної функції дипломатії. Також стосовно цього варто зазначити і про віртуальні посольства та консульства, які можуть заміщати традиційні дипломатичні представництва на небезпечних та нестабільних територіях, тих, в яких держави зацікавлені менше, а також можуть допомогти у подоланні складнощів дипломатичного представництва для бідних і невеликих країн, які через створення віртуальних посольств можуть збільшувати присутність у світі, проте вдаючись до економії.

Варто звернути на існування таких прикладів, наприклад:

- у 2007 р. Швеція була першою країною, що відкрила своє посольство у віртуальному світі Second Life як інформаційний центр, де представлялась

можливість одержати інформацію порядок оформлення віз, її історію, культуру та визначні пам'ятки;

- у 2011 р. США відкрили віртуальне посольство в Ірані, хоча це не формальне дипломатичне представництво, проте може працювати як свого роду міст між країнами за умови відсутності прямого спілкування.

Погоджуємось з науковцями, що такі віртуальні місії можуть допомагати ефективному представленню країни перед суспільством та урядом приймаючої країни. Як вагоме завдання цифрової дипломатії виділяють забезпечення безпеки та сприяння формуванню ідеологічно дружнього світу.

Інструментами цифрової дипломатії виступають:

- електронна пошта;
- телеконференції або групи новин;
- інтерактивні бесіди або спеціалізовані чат-сервіси;
- гостьові книги;
- форуми;
- блоги;
- соціальні закладки;
- соціальні каталоги;
- соціальні бібліотеки;
- професійні соціальні мережі, геосоціальні мережі, вікові та гендерні соціальні мережі [13, с. 167].

На нашу думку, можна виділити низку переваг, які країна може отримати, зокрема:

- розширення аудиторії впливу, зокрема кількості країн;
- зростають можливості збільшення надання об'єму інформації, зокрема про країну, її цінності та ін., з врахуванням конкретних цілей держави;
- розповсюдження впливу на населення різних вікових категорій;
- збільшується доступ до населення, що проживає в різних регіонах країни;
- може ефективно використовуватись зворотній зв'язок, що дозволяє країнам корегувати свою політику та ін.

J. Pamment, M.Smedberg, E. Isaksson, розглядаючи дипломатичні, інформаційні та культурні цілі публічної дипломатії, зазначає, що публічна дипломатія також виступає інструментом національної безпеки, яка здійснює значний вплив на інтереси безпеки країн. Від Другої світової війни її розуміли як форму пропаганди, засіб стримування екстремізму, інструмент викриття та дискредитації ворожих держав. Разом з тим, наскільки у дослідженнях публічної дипломатії розвивається розуміння репутаційної безпеки, відродження поняття психологічного захисту надає нові можливості для розвитку концепції та практики публічної дипломатії в 2020-х роках [48].

Разом з тим варто врахувати застереження К. Балабанова та М.Трофименка про те, що однією з основних проблем і ризиків цифрової дипломатії є хакерство [Балабанов К., Трофименко М. “Публічна с. 994]. Для публічної дипломатії характерним стає спілкування у соціальних мережах, причому виникає новий термін “твіпломасі” [2, с. 995]. Це підкреслює активне використання сучасних технологій в публічній дипломатії і відповідно позитивний результат, хоча варто враховувати і існуючі ризики.

Культурна дипломатія. Особливу увагу країни надають культурній дипломатії. А. Марченко стверджує: “Культурна дипломатія – це надзвичайно цінний інструмент міжнародних відносин, який: є гнучким; має довгостроковий вплив; підтримує національну ідентичність та імідж; дозволяє зміцнити та розширити міжнародне співробітництво; та ін” [19]. К.Відімська, Ю.Тарасюк підкреслюють її важливість як складової зовнішньої політики міжнародних організацій та окремих країн. Дослідники виділяють фактори, які на неї здійснюють вплив, а саме:

- пріоритети зовнішньої політики;
- історія країни;
- прагнення створити позитивний імідж;
- ресурси та фінансування культурної політики;
- поширення та популярність державної мови країни у світі;
- комерційні інтереси країни [5, с. 271-273].

Таким чином, перевагою та передумовою ефективної культурної дипломатії країни є її історія, наявність національних цінностей, здобутків та ін.

Н.А. Дубовик і О.В.Шило наголошують на можливості культурної дипломатії підтримати економічний розвиток через сприяння інвестиціям та зовнішньої торгівлі. Це реалізується завдяки представленню економічних переваг держави [8, с. 73]. Це має досить вагоме значення і, звичайно, враховується в дипломатичній діяльності.

Економічна дипломатія. О.А. Юрченко звертає увагу на завдання економічної дипломатії, зокрема щодо надання інформації та просування експортного та туристичного потенціалів [40]. Дослідник пояснює активізацію економічної дипломатії низкою причин, а саме:

- глобалізація економіки;
- посилення глобальних проблем;
- зростання кількості транснаціональних корпорацій;
- підвищення конкуренції на світових ринках.

Економічна дипломатія зорієнтована на формування сприятливих умов для інтеграції країни у світову економіку. З метою досягнення такої мети використовують наступні інструменти:

- переговори;
- участь у роботі міжнародних економічних організацій;
- неформальні домовленості;
- реалізація спільних економічних програм;
- контакти з офіційними особами, діловими колами та представниками громадськості [40].

С.А. Мехович і А.М. Лаушкін підкреслюють збільшення застосування цифрових інструментів посольствами та торговими місіями з метою залучення інвестицій, сприяння експорту, просування бренду країни. Дослідники стверджують “формується новий тип взаємодії – «платформна дипломатія», де ключову роль відіграє присутність країни в глобальних цифрових екосистемах” [24, с. 111].

У даному контексті доцільно також згадати і про розвиток міжнародної економічної інтеграції, адже укладання регіональних торговельних угод помітно зростає і це може мати значний вплив не лише на країни-члени, але й на треті країни, що залежить від торговельної політики відповідного інтеграційного угруповання. І, звичайно, у таких випадках теж потрібно посилювати економічну дипломатію задля розвитку зовнішньої торгівлі.

Н. Павліха, А. Шуляк стверджують: “З одного боку, концепція сталого розвитку виступає інструментом публічної дипломатії, з іншого – публічна дипломатія є ресурсом для досягнення цілей сталого розвитку” [27, с. 182].

М. І. Миронова, Ю. В. Полякова, О. Є. Шайда зазначають, що одним з вагомих механізмів впливу публічної дипломатії на міжнародні економічні відносини виступає економічна допомога. Так, посилювати двосторонні економічні зв'язки та сприяти розвитку економічної співпраці можна саме через надання кредитів, фінансової підтримки, грантів та інвестицій іншим державам. Також з метою досягнення політичних та економічних цілей, зокрема доступ до ринків або природних ресурсів, можуть застосовувати як інструмент економічну допомогу [25, с.165]. Різні напрямки публічної дипломатії дозволяють охопити ширшу аудиторію та досягти більших успіхів.

1.4. Публічна дипломатія: сучасний аспект

Публічна дипломатія має свої особливості в сучасних умовах, що потребує дослідження.

О. Братута та Є. Братута зазначають, що умовах сучасного світового порядку, який діє на підвалинах взаємозалежності країн, досягнення цілей та задач зовнішньої політики встановлюють потенціалом і м'якої сили, а не лише жорсткої, причому саме перша поступово проявляється як вирішальний фактор у системі державних відносин [3, с. 722].

Н.Я. Кравчук, О.О. Луцишин, Д. В.Андрощук стверджують: “У сучасному глобальному контексті публічна дипломатія – це не просто про імідж держави, а про здатність бути почутою і бути впливовою на міжнародній арені” [14, с. 79]. Науковці наголошують, що дана тема є особливо ваговою для країн, які в нових геополітичних реаліях намагаються зміцнити свої конкурентні позиції; визначити в сучасній глобальній архітектурі своє місце; перемогти виклики, які виникають на шляху їх стратегічного розвитку [14, с. 79].

Я. М. Гапонова стверджує: “Публічна дипломатія – дипломатія нового покоління, нового мислення і нового світоустрою” [6, с.380].

Nancy Snow and Philip M. Taylor підкреслюють, що публічна дипломатія у 21 столітті виступає одим з найважливіших питань [49, с. 10].

Ю.В. Полякова та О.Є. Шайда зазначають, що оцінка значення публічної дипломатії як сучасного інструмента стратегічної комунікації між країнами показує її важливість у формуванні ефективних міжнародних відносин. Крім того, в умовах глобалізації, коли інтеграція країн досягає нових рівнів, публічна дипломатія є універсальним механізмом створення та проєкції позитивного міжнародного іміджу країни. Причому допомагає просуванню національних інтересів, економічному розвитку, забезпеченню безпеки, а також культурному обміну [29, с. 131].

Я.М. Гапонова звертає увагу, що сучасні дипломати виступають активними членами публічної дипломатії. Йдеться про їх інтерв'ю засобам масової інформації, виступи перед населенням інших країн, проведення міжнародних брифінгів і конференцій. Отже, транснаціональне комунікативне поле формується публічною дипломатією [6, с. 381].

Сучасна публічна дипломатія, як зазначає Я. М. Гапонова, застосовує низку різних заходів, що сприяють формуванню відносин з цільовою аудиторією, причому вони змінюються з врахуванням отриманої реакції від останньої. Саме в цьому полягає сильна сторона та перевага сучасної публічної дипломатії. Крім того, серед переваг виділяють і відносну легкість у формуванні відносин з відповідною державою, так як взаємодія здійснюється не

міжурядовими структурами. Так, кола громадськості є однією з сторін співпраці, а також публічна дипломатія дозволяє впливати саме на широкі кола суб'єктів з міжнародних відносин [6, с.382].

Гуцал С.А. стверджує, що сьогодні одним з найефективніших інструментів поширення інтересів ключовими міжнародним акторами виступає публічна дипломатія [7, с. 2].

Т.М. Краснопольська та І.М. Милосердна доречно підкреслюють, що інструментами публічної дипломатії на сучасних етапі визначають:

- наукові та освітні обміни;
- інформаційно-роз'яснювальна робота через Інтернет, причому наголошується на вагомій ролі цифрової дипломатії;
- культурна дипломатія, що передбачає заходи зорієнтовані на розвиток міжнародної співпраці щодо культури, тобто, як прилад, наводять центри вивчення мови та культури країни (Інститут Гете, Інститут Конфуція);
- програми допомоги країнам, що відчувають потребу та ін.

Цей перелік не обмежується перерахованими заходами, але також включає низку інших, які впроваджуються з метою підвищення престижу країни. Крім того, вагоме значення надається реакції громадськості та врахування одержавної інформації при внесенні коректив до зовнішньополітичної стратегії, в чому загалом і полягає відмінність публічної дипломатії від пропаганди [15, с. 14].

Варто особливу увагу звернути на програми допомоги країнам, що вважаємо має не лише короткостроковий, а й довгостроковий вплив, оскільки, передусім, це відкладається в пам'яті людей, які передадуть своїм дітям цю вдячність, тобто відіграє роль людський фактор. Якщо ж це стосується допомоги щодо економічного розвитку, технічної чи медичної підтримки, то даний вплив відчуватиметься в подальшому безпосередньо самими працівниками, членами їх родин, хворих. Тому пропонуємо вплив допомоги бідним країнам поділяти на коротко- та довгостроковий. Крім того, доцільно виділяти і непрямий вплив на треті країни, тобто хоча допомога надається одній країні, проте такі дії впливають на країни-сусіди, а також загалом на інші країни, і імідж країни-

донора починає помітно зростати на світовій арені. Тому вважаємо, що вплив допомоги країнам варто поділяти мінімум на три:

- на країни, які потребують допомогу і отримую її;
- країни-сусіди, які спостерігають за позитивним впливом першої країни;
- на треті-країни, причому і розвинені, у яких зростає імідж першої країни через її позитивні заходи щодо бідних країн.

Розглядаючи особливості публічної дипломатії в сучасних умовах варто зазначити про розвиток глобалізаційних процесів, збільшення впливу країн одна на одну, посилення їх взаємозалежності. Причому цей вплив спостерігається між багатьма країнами, тому щоб збільшити вплив окремих країн потрібно вдаватись до особливих заходів.

Ми погоджуємось з Т.М. Краснопольською та І.М. Милосердною, що в умовах глобалізації характерною властивістю міжнародних відносин є висока конкуренція країн за вплив на громадську думку, привертання її на свій бік, створення особистої зовнішньої політики відповідно до національних інтересів. Причому вдало чинити опір викликам оточення держава не зможе без опори на громадську думку [15, с. 13].

Варто зазначити, що в ХХІ ст. практика показала необхідність в нових методах публічної дипломатії та активнішого включення її недержавних акторів, яких стало більше у даний час. Серед особливостей “нової публічної дипломатії” виділяють:

- націленість на концепцію “м’якої сили”;
- відступ від монологу та створення діалогу з громадськістю відповідних держав;
- широке застосування лобістських бізнес структур з метою створення позитивного образу країни.

Впровадження стратегії публічної дипломатії здійснюється переважно з допомогою використання засобів масової інформації, комунікацій, влаштування низки просвітницьких культурних, спортивних та інших заходів,

освітніх обмінів, які реалізуються при частковій або повній державній підтримці в та поза межами країни.

Цифрова дипломатія. Особливу увагу варто звернути на цифрову дипломатію, яку називають “публічна дипломатія 2”, що інтегрує інші інструменти і стає ключовою технологією нової публічної дипломатії. Виникнення цифрової дипломатії зумовлене і швидким збільшенням значення соціальних медіа у суспільстві, а тож їх входженням у політику. Ця дипломатія дає можливість у максимально короткі терміни представляти свою позицію до багатьох мільйонів людей, причому це можуть здійснювати державні та недержавні актори. Крім того варто зазначити і наявність низки переваг, зокрема мінімальні витрати, миттєве одержання реакції у відповідь громадськості, а також гнучко реагувати, корегуючи дипломатичну діяльність. [15, с. 14].

Теоретики і практики публічної дипломатії розглядають як перспективний інструмент зовнішньополітичної діяльності у соціальних мережах, відеохостингах та мікроблогах, що зумовлено можливістю соціальних медіа включати велику аудиторію. Це дозволило впливати на громадську думку за межами країни для створення її позитивного іміджу та обмеження на міжнародній арені політичних конкурентів [15, с. 14].

Т.М. Краснопольська та І.М. Милосердна стверджують: “За короткий період часу соціальні медіа перетворилися на один із важливих інструментів дипломатії, особливо актуальний в умовах становлення глобального інформаційного суспільства” [15, с.14]. Це зумовило те, облікові записи в низці соціальних мереж було створено міністерствами закордонних справ багатьох країн, причому вони їх активно використовують [15, с.14].

О. І. Опанасюк зазначає, що концепція “нової публічної дипломатії” зумовлювала розглянути зміни, що спостерігались від початку ХХ ст. до теперішнього часу, і переоцінити їх. Адже вже під “ новою публічною дипломатією ” вбачають діалог сторін, який ґрунтується на інформаційному та гуманітарному співробітництві з застосуванням найновіших комунікаційних

технологій, включаючи інтернет, а не односторонні заходи країни з власного позиціонування [26, с. 239].

М.В. Павлюх та С.Р. Кушней звертають увагу на особливості нової публічної дипломатії, які виділив Н.Калл, а саме:

1. з метою спрощення налагодження взаємозв'язків у межах соціальних мереж та інтернет-спільнот публічна дипломатія використовує інформаційно-комунікаційні технології;

2. публічна дипломатія залежить від сформованого користувачами контенту, зокрема коментарів у блогах і соціальних мережах, фото та відео контенту;

3. функціонування в межах горизонтальних мереж, що дають можливість обмінюватись інформацією, а не лише передавати повідомлення зверху вниз, що є характерним для вертикальних мереж, тобто в епоху традиційної публічної дипломатії [28, с. 125-126].

У 2008 р. Дж. Глассман (заступник держсекретаря США) вперше використав термін “публічна дипломатія 2.0”, позначивши ним у його промові новий підхід в межах публічної дипломатії, тобто йшлося про застосування у виконанні зовнішньополітичних завдань США ігрових мобільних додатків, соціальних мереж та блогів [15, с. 14].

Н. Кулл вніс пропозицію розділити зовнішньополітичну діяльність США в Інтернеті, враховуючи технології, які застосовують при її використанні (Web 1.0 або Web 2.0) на дві:

1. “публічна дипломатія 1.0”;
2. “публічна дипломатія 2.0”.

Перша “публічна дипломатія 1.0” зорієнтована на монологову форму передачі, і не переслідує інтерактивності. У цьому випадку інтернет застосовують як інструмент для розташування прес-релізів. Хоча кожен користувач мережі може скористатись ним, проте це не стосується висловлення про них своєї думки. Проте технології Web 2.0 дають можливість ознайомитись з матеріалом представленим на сайтах, а також надати свою оцінку, зокрема це реалізується через рекомендації своїм друзям, коментарі, оцінювання через

використання відповідних кнопок та ін. Варто звернути увагу, що на відміну від епохи Web 1.0, це дозволяє звичайним громадянам і використовувати контент представлений в Інтернеті та формувати, виставляти його самостійно у мережу [15, с. 15].

Науковці звертають увагу на особливості, які Н.Калл вважає приманними “публічній дипломатії 2.0”, а саме вона:

- сформована на можливості інформаційно-комунікаційних технологій спрощувати налагодження зв'язків у межах Інтернет-спільнот і соціальних мереж;
- залежить від сформованого користувачами контенту, зокрема від коментарів, які пишуть у соціальних мережах і блогах до відеороликів, які виставляють та mashup- додатків;
- діє в межах “горизонтальних” мереж, сформованих не на передачі інформаційних повідомлень “згоди донизу”, а на взаємному обміні інформацією [15, с. 15].

Т.М. Краснопольська та І.М. Милосердна наголошують: “Саме цифрова дипломатія як частина нової публічної дипломатії дозволяє не лише формувати позитивний образ держави на міжнародній арені та зміцнювати її “м’яку силу”, а й значно підвищити ефективність каналів зв’язку між різними учасниками глобальної політики XXI століття” [15, с. 15].

Ю.В. Полякова та О.Є. Шайда виділяють завдання, які сьогодні виконує публічна дипломатія, а саме: формування відносин з громадськими та професійними об’єднаннями, громадами, засобами масової інформації, причому в першу чергу закордонними, а також підтримка, регулювання та фінансування проектів популяризації іміджу [29, с. 127].

Ю.В. Полякова та О.Є. Шайда звертають увагу, що поступову трансформацію ролі публічної дипломатії відповідно до впливу сучасної міжнародної ситуації, зовнішніх факторів, а також наявних стратегій розвитку країн. Успіх впровадження стратегії публічної дипломатії вимагає зваженого підходу до планування та реалізації окремих заходів і проектів [29, с.130]. В

сучасних умовах спостерігається помітне збагачення інструментів публічної дипломатії, що дозволяє отримати помітні результати.

Висновки до першого розділу

Аналіз теоретичних засад публічної дипломатії призвів до наступних висновків:

1. публічна дипломатія значною мірою впливає на місце країни на світовій арені, її економічний розвиток, досягнення зовнішньополітичних цілей та ін.;
2. враховуючи багатогранність публічної дипломатії існує значна кількість її визначень, при цьому ми пропонуємо розглядати як різновекторну діяльність держави спрямовану на досягнення зовнішньополітичних цілей через використання інструментів державного впливу в різних сферах діяльності без застосування тиску та з розширенням комунікації з населенням, громадськими організаціями та урядами.
3. З метою планування та реалізації публічної дипломатії доцільно особливу увагу надавати її джерелам;
4. суспільно-історичні обставини, зокрема глобалізація, міждержавна активність нецентрального органу влади, посилене використання нових комунікаційних технологій та ін., що зумовили виникнення публічної дипломатії, як окремого прийому дипломатії, пропонуємо доповнити зростанням кількості незалежних країн;
5. для успішної реалізації публічної дипломатії пропонуємо виділяти та поділяти відповідні фактори на загальні та специфічні, що дозволить врахувати особливості країн та їх населення з метою ефективного реалізації публічної дипломатії;

6. виділено фактори, на які доцільно орієнтуватись при виборі каналів комунікації, зокрема використання в країні відповідних засобів масової комунікації; наявність традицій та культурний вплив.

7. хоча загальновизнаної системи класифікації публічної дипломатії немає, проте виділяють основні її напрями, зокрема науково-освітню, економічну, експертну, цифрову, культурну, кулінарну, спортивну;

8. виявлено зростання ролі освітньої дипломатії, що дозволяє збільшити вплив і прибутки країни, причому і у майбутньому, але вимагає високого рівня освіти та міжнародного визнання;

9. досить вагомим є значення наукової дипломатії, причому рівень розвитку науки значною мірою визначає кількість країн на які здійснюється вплив та рівень їх економічного розвитку;

10. публічну дипломатію поділяють на традиційну та цифрову, що свідчить про використання різних методів в публічній дипломатії; в умовах науково-технічного прогресу помітно розвивається остання, що дозволяє здійснювати вплив на різні країни та території, причому навіть в умовах підвищеної небезпеки;

11. ефективність публічної дипломатії значною мірою залежить від її інституційних елементів, зокрема нормативно-правових та відомчих документів, профільних підрозділів, а також планування, оцінки та звітності роботи.

12. США є основоположником публічної дипломатії, яка ефективно стала реалізовуватись багатьма країнами;

13. виявлено особливості використання терміна “публічна дипломатія” з врахуванням окремих часових періодів;

14. виявлено зростання ролі публічної дипломатії, причому серед її інструментів на сучасному етапі виділяють наукові та освітні обміни, інформаційно-роз’яснювальну роботу через Інтернет, програми допомоги країнам, які мають потребу. Пропонуємо вплив від допомоги країнам поділяти на коротко- та довгостроковий, а також залежно від суб’єктів впливу: на країни,

які отримали допомогу, країни-сусіди; треті країни, зокрема розвинені, що створює імідж країни на світовій арені.

15. У ХХІ ст. спостерігається потреба у нових методах публічної дипломатії, причому серед особливостей “нової публічної дипломатії” виокремлюють відступ від монологу та створення діалогу з громадськістю відповідних держав та ін. Характерними стало використання “публічної дипломатії 1.0”, і “публічної дипломатії 2.0”.

РОЗДІЛ 2. ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

2.1. Особливості структури публічної дипломатії Великої Британії

Ефективність публічної дипломатії значною мірою визначається діяльністю відповідних органів, визначеними цілями та пріоритетами.

Варто виділити структури, які мають вагоме значення у реалізації політики “м’якої сили”, передусім варто зазначити про державні, а саме:

- Міністерство закордонних справ і справ Співдружності;
- Міністерство міжнародного розвитку;
- Міністерство культури, ЗМІ і спорту.

Ці відомства є міністерськими департаментами, які очолюють міністри, що працюють із задачами, вирішення яких потребує прямого політичного контролю. Також до системи органів, які мають повноваження щодо реалізації “публічної дипломатії”, можна віднести Департамент торгівлі та інвестицій, який належить до неміністерських департаментів, виконання їх функцій не потребує прямого політичного втручання від уряду держави. Вагомим елементом даної системи є Всесвітня служба BBC, яка фінансується Міністерством закордонних справ і має статус державної корпорації [17, с. 59].

Доцільно підкреслити роботу і не департаментських громадських органів, які фінансуються Міністерством міжнародного розвитку:

- Незалежна комісія з оцінки впливу програм допомоги;
- Комісія зі стипендій Співдружності націй.

Особливе значення має Британська Рада, яка фінансується Міністерством закордонних справ і зі справ Співдружності.

Варто звернути увагу, що недепартаментські громадські органи, неміністерські департаменти і виконавчі агентства володіють певним ступенем автономності для виключення політичного впливу, як правило одержують вагоме або повне фінансування від уряду за принципом “витягнутої руки”, а це

дозволяє їм бути незалежними від політичних рішень, але разом з допомагає уряду країни здійснювати свою роботу та досягати цілей [17, с. 59].

Міністерство закордонних справ і зі справ Співдружності виступає основним відомством, яке відповідає за здійснення зовнішньої політики Великої Британії щодо культури та поширення мови. А Британська Рада є ключовим суб'єктом “м'якої сили” за цим спрямуванням [17, с. 60].

М. Трофименко наголошує, що однією з найбільш розвинених у світі є публічна дипломатія Великої Британії, причому було розроблено досить ефективну її структуру (рис. 2.1) [37, с. 305]

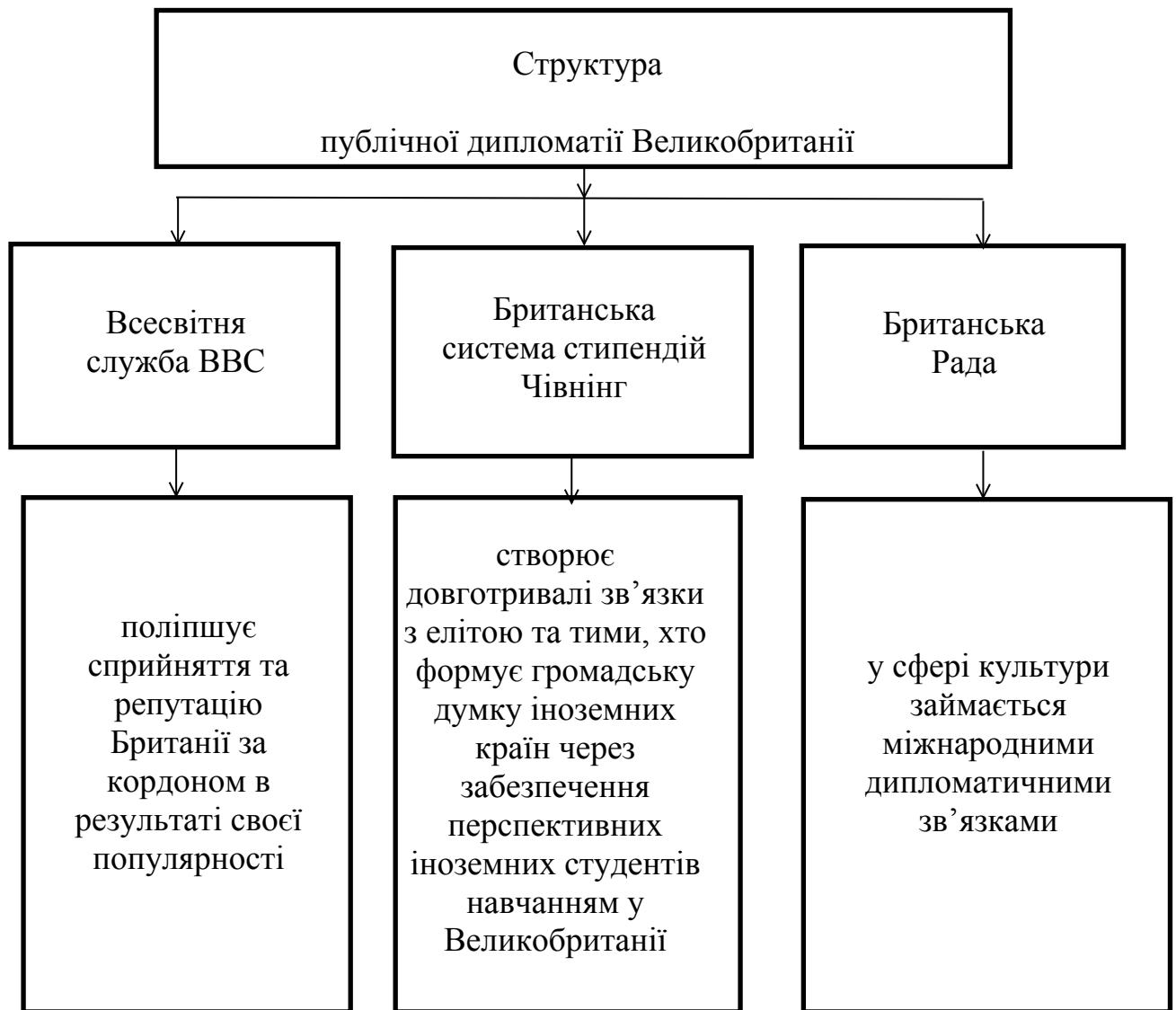

Рисунок 2.1. Структура публічної дипломатії Великої Британії

Джерело: сформовано автором за даними [37, с. 306]

Варто зазначити також і про інші інституції м'якої сили як британські фонди.

Наприклад, урядовий Фонд Ноу Хау розпочав діяльність в Україні у 1992 р., причому сприяв модернізації її економіки. Відповідно до функціонування організації було надано технічну допомогу підприємцям фінансової сфери, малому бізнесу. Крім того, варто зазначити і про виконання програми реструктуризації енергетичної та сільськогосподарської галузей економіки, і проводилась програма підтримка британських компаній-інвесторів [21, с. 61].

Оскільки влада Великої Британії розуміє вагоме значення “м'якої сили” для зовнішньополітичних інтересів країни, то надає значну увагу зміцненню інституційних основ цієї політики та посиленню її ефективності. Тому 26 травня 2013 р. в рамках парламенту створили Комітет із “м'якої сили” та впливу Великобританії (The Committee on Soft Power and the UK's Influence). [17, с. 59].

М. Трофименко звертає увагу, що уряд Великобританії в останні роки особливе значення надає ідеї розвитку м'якої сили і прикладає зусилля щоб визначити оптимальний варіант її впровадження, розвитку та управління. Так, три доповіді, а саме: Огляд Вілтона (2002), Доповідь Картера (2005), Трирічний огляд (2014) формують позиції уряду на публічну дипломатію та досліджують питання про місце відносно незалежних інститутів, наприклад Британської Ради, в ширшій структурі зовнішньої діяльності країни [37, с. 308].

Враховуючи вагоме значення цих доповідей доцільно їх розглянути.

Доповідь Огляд Вілтона (2002) після теракту 9/11 стала першою оцінкою публічної дипломатичної роботи Британії. Її перший вплив на Британську Раду виявився у змінах визначення публічної дипломатії урядом. Діяльність Британської Ради відповідно до доповіді попадала під управління культурних відносин і є частиною публічної дипломатії. Варто зазначити про створення в цей момент Комітету стратегії публічної дипломатії з метою погодження зусиль публічної дипломатії країни [37, с. 308-309].

Оцінку загальної ефективності включення Британії до публічної дипломатії представлено у доповіді Картера (2005), де спонукали шанувати вагоме значення відповідної редакційної та управлінської незалежності служби

BBC та Британської Ради. Заходи публічної дипломатії, зокрема культурні відносини, відповідно до доповіді, мають бути виставлені згідно з середньо- та довгостроковими цілями уряду. При цьому такі організації як BBC та Британська Рада мають працювати відповідно до стратегічного плану держави. Спостерігалась стурбованість уряду щодо публічної дипломатії в контексті зовнішньополітичних інтересів 2005 р., адже через участь у війні з Іраком його репутація за кордоном була підірвана. Тому серед головних інструментів вирішення даного питання була публічна дипломатія [37, с. 309].

Питання поглибленої узгодженості дій Британської Ради з національними інтересами та пріоритетами ще більше розширює доповідь Трирічний огляд, причому вона особливо рекомендує узгодити інтереси Британської Ради з ширшими національними інтересами [37, с. 309].

Доцільно розглянути особливості представлених організацій.

2.2. Всесвітня служба BBC як інструмент впливу

Щодо телерадіомовної корпорація BBC Британії, то вона існує вже понад сто років і є однією з найбільших у світі. Її діяльність здійснюється відповідно до королівської хартії та угоди з державним секретарем із питань культури, засобів масової інформації та спорту. Фінансування забезпечується переважно за рахунок щорічної плати за телевізійну ліцензію, що утримується з британських організацій, компаній та домогосподарств. Крім того, це також гранти уряду Великої Британії та комерційний дохід організації. Для подання інформації використовується 42 мови, допоміжний персонал працює у 59 країнах, зокрема 73 містах. Варто звернути увагу, що щотижнева світова аудиторія BBC дорівнює близько 318 млн людей [21, с. 58].

На сайті BBC зазначається, що місія програми полягає в тому як діяти в суспільних інтересах, обслуговуючи усі аудиторії, надаючи високоякісні та унікальні товари та послуги, які навчають, інформують та розважають.

В хартії представлено п'ять цілей:

1. Надавати об'єктивну інформацію та новини, з метою допомогти населенню розуміти навколишній світ та контактувати з ним.

Тобто організація має представляти точні, об'єктивні новини, репортажі про поточні події та програми, які ґрунтуються на фактах, для формування в людей розуміння усіх куточків Об'єднаного Королівства та світу загалом. При чому її контент повинен відповідати найвищим редакційним стандартам. Також BBC має пропонувати широкий спектр, глибину аналізу, контент, які недоступні для інших британських агентств новин, залучаючи журналістів та ведучих найвищого рівня та відстоюючи свободу слова, так щоб усі глядачі могли повною мірою брати участь у рішенні важливих проблем місцевого, регіонального, національного, британського та глобального рівнів, брати участь в демократичних процесах як активні та проінформовані громадяни.

2. Підтримувати навчання людей незалежно від віку.

Цікаво звернути увагу, що корпорація має допомагати кожному вивчати різні предмети доступним, захоплюючим та надихаючим методом. Повинен бути наданий спеціалізований освітній контент для підтримки навчання дітей та підлітків. Організація має спонукати людей вивчати нові предмети та брати участь у нових заходах через партнерства з освітніми, культурними та спортивними установами.

3. Демонструвати найбільш якісну, креативну, оригінальну продукцію та послуги.

BBC повинна надавати високоякісна продукція на різних серверах та платформах, встановлюючи стандарти в Об'єднаному Королівстві та на міжнародному рівні. Причому її послуги мають відрізнятись від послуг інших країн, звертається увага на розробку нових підходів та інноваційного контенту.

4. Відображати, представляти та служити інтересам різних спільнот усіх націй та регіонів Великої Британії, відповідно підтримуючи креативну економіку всієї країни.

Організація має відображати різноманіття країни. Необхідно точно демонструвати життя у своїй державі сьогодні та підвищувати обізнаність про

різні культури та альтернативні точки зору суспільства. Також повинна гарантувати, що її продукція та послуги відповідають потребам країни, регіонів, спільнот Об'єднаного Королівства. BBC зорієнтована щоб об'єднати людей для обміну досвідом та сприяти соціальній згуртованості та добробуту країни. При чому замовляючи та надаючи продукцію, організація має інвестувати в креативну економіку кожної країни та сприяти її розвитку.

5. Представляти Сполучене Королівство, його культуру та цінності у світі.

BBC зобов'язана надавати високоякісні новини щодо міжнародної аудиторії, твердо ґрунтуючись на британських цінностях точності, справедливості та ін. Міжнародні служби організації мають представляти Об'єднане Королівство у світовому контексті, сприяючи розумінню країни загалом. Крім того BBC має гарантувати, що її послуги та продукція будуть корисними жителям Об'єднаного Королівства та всього світу.

Варто зазначити і про цінності BBC, які розроблено для усіх її співробітників, а саме: аудиторія, творчість, довіра, крім того повага один одного, відповідальні та єдині [42].

З усіх наведених цілей, саме остання найбільше пов'язана з використанням “м'якої сили” з метою створення та просування міжнародного іміджу великої Британії [21, с. 58].

Про вплив та мету BBC можна судити виходячи з особливостей її роботи. Наприклад, В. Терещук звертає увагу, що у 1938 р. розпочалися перші трансляції іноземною (арабською) мовою для боротьби з антибританськими повстаннями в арабських регіонах Британської імперії. Також для протидії нацистській Німеччині та її європейським союзникам, після початку Другої світової війни, BBC почала активно формувати служби іномовлення європейськими мовами. Крім того, на країни Латинської Америки розпочалося мовлення португальською та іспанською мовами. Так, дослідники констатують, що вже в ті часи діяльність BBC підпадала під визначення публічної дипломатії. Британський уряд намагався впливати на іноземних громадян через BBC для досягнення

конкретних зовнішньополітичних цілей, а саме боротьби з нацистською пропагандою та підтримки інтересів Великої Британії [35, с.62].

Таким чином, діяльність BBC охоплює десятки країн, здійснюється в часи миру та війни, тобто стабільно впливає на громадян, причому використовуючи їх мови. Варто особливу увагу звернути на точність та достовірність інформації, високі стандарти, адже це є одними з основних запорук її впливу.

2.3. Британська Рада: роль у публічній дипломатії

Особливе значення у реалізації публічної дипломатії Великої Британії має Британська Рада, причому протягом десятиліть і у різних країнах.

Британська Рада – це виконавчий невідомчий державний орган, благодійна організація, публічна корпорація, що є офіційно зареєстрованою в Англії, Уельсі та Шотландії. Вона операційно незалежна від уряду та не реалізує функції від імені Корони, хоча одержує на допомогу державний грант. Має диверсифіковані джерела фінансування. Варто звернути увагу, що за рахунок проведення іспитів за кордоном, викладання англійської мови та партнерських відносин і контрактів формується більше двох третин її доходів, а інша частина поступає від уряду. Виконавча рада несе відповідальність за загальну стратегію, керівництво та управління. Державним органом, який спонсорує організацію є Форін Офіс. Відповідальним за політику, дії та представлення Британської Ради є Міністр закордонних справ та країн Співдружності. У 1934 р. як Британський комітет з відносин з іншими країнами було засновано Британську Раду. У 1938 р. відкрили перші зарубіжні офіси [37, с. 306].

Х.Ф. Цимбалова звертає увагу, що створення та розвиток Британської Ради у першій половині XX ст. здійснювався досить повільно, і це було зумовлено посиленням глобальної нестабільності, загрозою процвітанню країни, впливу та безпеці. Так, у 1929 р. крах на Уоллстріт спричинив на початку 1930-х років Велику депресію із значним падінням у міжнародній торгівлі, рівня життя, а також зростанням рівня безробіття. Варто звернути увагу, що якщо у 1934 р. це був Британський комітет із відносин з іншими країнами, пізніше назву змінили

на Британську Раду з відносин з іншими країнами, то вже у 1936 р. вона відома як Британська Рада [39, с. 89].

Щодо історичного контексту, то варто також додати, що на початку 30-х років через глобальну фінансову депресію вплив Британії був під значним ризиком. Крім того, Раду сформували на протипагу загроз того часу, адже посилювались радикальні ідеології, зокрема нацизм і фашизм в Італії, Німеччині, Іспанії, комунізм в Росії. Заслуговує на увагу і той факт, що Британській Раді монархом було даровано королівську хартію у 1940 р., в якій зазначалось про сприяння розповсюдження знань про Великобританію, англійської мови за кордоном, а також розвиток тісніших культурних зв'язків з іншими державами [37, с. 306].

На сайті Британської Ради в Україні зазначається: “Ми підтримуємо мир та процвітання, будуючи зв'язки, порозуміння й довіру між людьми у Великій Британії та інших країнах.... ми поєднуємо величезний досвід Великої Британії в мистецтві та культурі, освіті та викладанні англійської мови, нашу глобальну присутність і зв'язки в понад 100 країнах, наш безпрецедентний доступ до молодих людей і в впливових особистостей і наш творчий запал” [30]. Рада допомагає отримувати високоякісну освіту, налагоджувати зв'язки, сприяє розвитку партнерства з Великою Британією [30].

Лише із зазначеного видно наскільки широким колом питань займається Британська Рада, причому впливає на різні вікові категорії населення, і особливо молодь, формує зв'язки та вплив значною мірою на особистостях спрямованих на отримання освіти та удосконалення своїх професійних навичок. На нашу думку, Рада таким чином впливає не лише на цих людей, але й на їх оточення.

Уряд країни спонукає Британську Раду до конкретнішої підтримки її національних інтересів [37, с. 308].

Про вагоме значення Британської Ради свідчить той факт, що при розробці проектів Британської Ради консультують Міністри усіх державних органів, і кінцевий проект підписує Міністерство закордонних справ. І хоча дані

механізми доступні уряду для контролю Британської Ради, проте відповідно до Трирічного огляду вони недостатні [37, с. 310].

Щодо діяльності в інших країнах, то в деяких вона вже має напівдипломатичний вигляд через перебування у спільних приміщеннях з консульством чи посольством, а також - подвійну назву посади начальника управління Британської Ради та радника з питань культури [37, с. 311].

О. Машевський стверджує: “Діяльність Британської Ради у перші десятиліття ХХІ століття яскраво демонструє один із аспектів зовнішньої політики Великої Британії новітнього часу” [23, с.97]. І Великобританія приєднується до вирішення глобальних проблем, а не лише локальних європейських, саме завдяки ініціативній діяльності організації [23, с 97].

М. Трофименко досліджуючи Британську Раду звертає увагу, що вдаючись до комерційної діяльності, вона покриває дефіцит державного фінансування, що зумовлений політикою уряду; досить неоднозначним є питання зростання впливу на діяльність Британської Ради уряду. Адже хоча міністр закордонних справ затверджує призначення її керівників, а також відповідає перед парламентом за її діяльність, проте Британська Рада зберігає незалежність, що сприяє зростанню її популярності за кордоном, а також іміджу країни [М. Трофименко Британська Рада як інструмент, 37, с. 312].

О. Машевський звертає увагу на активізацію діяльності Британської Ради у Східній та Центральній Європі на початку ХХІ століття, що зумовлено економічним і суспільно-політичним становищем цих країн [23, с 97].

Ми погоджуємось із твердженням М. Трофименко: “результативність діяльності Британської Ради по реалізації завдань публічної дипломатії Сполученого Королівства є беззаперечною, як би сама Рада не називала свою діяльність – чи налагодженням культурних відносин, чи реалізацією культурної дипломатії” [37, с. 311].

О. Машевський виділяє три основні галузі діяльності Ради, а саме:

1. освіта та суспільство;
2. вивчення англійської мови;

3. мистецтво.

Враховуючи дані галузі вирізняють концептуальні засади діяльності, а саме:

- розповсюдження знань про Великобританію;
- організація вивчення англійської мови;
- формування міжкультурного діалогу щодо довіри, взаєморозуміння

та спонукання людей брати активну роль у житті суспільства [23, с 104].

В контексті представлених галузей доцільно розглянути деякі особливості, наприклад, щодо вивчення англійської мови.

Так, виділяють чотири напрямки вивчення англійської мови:

1. створення навчальних центрів, що рекомендують курси по вивченню англійської мови, причому звертається увага на викладання носіями мови, а також здебільшого в столичних містах;
2. підтримка в організації вивчення англійської мови у самій Великобританії;
3. співробітництво з викладачами англійської мови країн, де є департаменти Британської Ради;
4. оволодіння англійською мовою в інтернеті, мається на увазі он лайн.

Проте діяльність Британської Ради щодо курсів англійської мови піддається критиці, оскільки навчання здійснюється за високими цінами та зосереджується у столицях.

Це підтверджує наявність зазначених навчальних центрів, наприклад, у таких містах як: Варшава, Вроцлав, Краків, Познань (Польща), Братислава (Словацька Республіка), Прага (Чеська Республіка), Бухарест (Румунія), Софія (Республіка Болгарія), Будапешті (Угорщина) та ін.

Варто звернути увагу, що на курсах можуть займатися:

- діти від 5 років;
- підлітки;
- студенти;
- дорослі.

Причому є курси загальної, а також ділової англійської мови. Вагоме значення має наявність сайту Британської Ради “Освіта Великої Британії” [23, с. 105]. Важливим є тестування, що проводять Британська Рада з Кембриджським університетом, а також організацією “Міжнародна програма розвитку: Міжнародна система тестування англійської мови. Австралія” (IDP: IELTS Australia); і особливо враховуючи те, що сертифікат даного тесту потрібний для вступу в освітній заклад, проходження курсів, при еміграції в англomовну країну (Велику Британію, Канаду Австралію, Нову Зеландію). Крім того, в 135 країнах понад 6000 навчальних закладів, державних установ, а також професійних організацій визнають цей тест [23, с. 105].

З наведеного матеріалу можна зробити висновки про вплив на населення інших країн починаючи ще з дитячого віку. Варто відзначити особливість публічної дипломатії, адже вплив є не силовим, а навпаки сприяє передусім розвитку населення країни у якій проводяться відповідні курси, заходи.

Також на сайті Британської Ради України представлено можливості вивчення англійської мови, складання іспитів, події, мистецтво, освіта та суспільство. Причому наведено аргументи чому мову вивчати потрібно саме в Британській Раді, зазначається, що мова вивчатиметься з світовими експертами, курси розроблені провідними фахівцями світу та ін. Крім навчання для дітей, підлітків, дорослих, он лайн також пропонуються корпоративні курси, навчання у Британії, причому із зазначенням про стипендії та гранти [30].

Британська Рада здійснює прямий вплив на населення різних країн, причому особлива увага надається питанням вивчення англійської мови, освіти. Варто відзначити і про можливості стипендій та інших заходів, які сприяють збільшенню впливу Великої Британії і на цьому рівні.

Висновки до другого розділу

1. В реалізації публічної дипломатії Великої Британії задіяна значна кількість державних структур, не департаментських громадських органів, працівників, які

сприяють досягненню поставлених цілей у різних країнах з використанням відповідних інструментів.

2. Серед державних структур особливе значення мають Міністерство закордонних справ і справ Співдружності, Міністерство міжнародного розвитку, Міністерство культури, ЗМІ і спорту, тобто міністерські департаменти.

3. З недепартаментських громадських органів у роботу включені Незалежна комісія з оцінки впливу програм допомоги, Комісія зі стипендій Співдружності націй, які фінансує Міністерство міжнародного розвитку. Недепартаментські громадські органи, неміністерські департаменти та виконавчі агентства володіють певним ступенем автономності для виключення політичного впливу.

4. Головним відомством, що відповідає за реалізацію зовнішньої політики Великобританії щодо культури та поширення мови є Міністерство закордонних справ і зі справ Співдружності. Також показовою є діяльність окремих фондів Великої Британії.

5. Вагомість “м’якої сили” підтверджується використанням різних механізмів, створенням Комітету з “м’якої сили” та впровадженням інших заходів.

6. Відношення уряду до публічної дипломатії значною мірою формується під впливом трьох доповідей: Огляд Вілтона (2002), Доповідь Картера (2005), Трирічний огляд (2014).

7. Особливу роль відіграє найбільша у світі телерадіомовна корпорація BBC, яка функціонує понад 100 років, проголошує більш ніж 40 мовами у десятках країн різних континентів. Діяльність корпорації реалізується відповідно до королівської хартії та угоди з державним секретарем із питань культури, засобів масової та спорту. Відповідно до поставлених цілей BBC має надавати достовірну інформацію, підтримувати навчання людей різного віку, надавати найбільш якісні послуги, служити інтересам усіх націй та регіонів країни, представляти Велику Британію, її культуру та цінності у світі. Про масштаб і значення організації свідчить той факт, що вже у 1938 р. були трансляції арабською мовою з метою протидіяти антибританським повстанням в арабських

регіонах, європейськими мовами – нацистській Німеччині, а також здійснювалась робота спрямована на Латинську Америку.

8. Досить вагомим є вплив Британської Ради у різних регіонах планети протягом десятиліть. Це виконавчий невідомчий державний орган, благодійна організація, що є операційно незалежною від уряду, має диверсифіковані джерела фінансування, зокрема від уряду та викладання англійської мови за кордоном. Вона була сформована у першій половині XX ст. через зростання глобальної нестабільності. Її назва змінювалась, спочатку це був Британський комітет із відносин з іншими країнами, пізніше - Британська Рада з відносин з іншими країнами, і у 1936 р. стала Британська Рада. Свою діяльність організація декларує як підтримку миру, налагодження зв'язків, довіри між людьми у Великій Британії та інших країнах. Консультантами при розробці проектів Британської Ради виступають Міністри усіх державних органів, і Міністерство закордонних справ підписує кінцевий проект, що підтверджує її важливість. Зовнішню політику країни новітнього часу чітко представляє діяльність організації у XXI ст. Основними сферами її діяльності є освіта та суспільство, вивчення англійської мови, мистецтво, а концептуальними засадами – поширення знань про Велику Британію, організація вивчення англійської мови, побудова міжкультурного діалогу взаєморозуміння та ін. Відповідно формують навчальні центри з англійської мови, проводять заняття он лайн, співробітничать з викладачами англійської мови та ін.

РОЗДІЛ 3. РЕАЛІЗАЦІЯ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ ВЕЛИКОЮ БРИТАНІЄЮ

3.1. Особливості публічної дипломатії Великої Британії

Публічна дипломатія Великої Британії є однією з найбільш ефективних у світі, що підтверджує доцільність та необхідність її дослідження.

Ю.М. Лялька стверджує: “Великобританія є одним із визнаних світових лідерів у сфері використання “м’якої сили” [17, с. 59].

Варто зазначити, що в жодних концептуальних документах не зафіксовано цілі політики “м’якої сили” Великої Британії, але вони висловлені у виступах міністра закордонних справ В. Гейга станом на 2013 р., причому залишаються актуальними дотепер. Так, паралельно з активною участю в роботі міжнародних організацій реалізація “публічної дипломатії” відбувається передусім за допомогою Британської Ради та телерадіомовної корпорації BBC [17, с. 59].

І.В. Яковюк, Л.Ю. Землякова, А.О. Гнітій приходять до висновку, що “м’яка сила” дипломатії Великої Британії є вагомим чинником її успіху у ХХІ ст. [41, с. 762].

Ю.М. Лялька зазначає, що для політики Великобританії характерною є наявність низки особливостей відповідно до основних напрямів міжнародного культурно-гуманітарного співробітництва. Серед них перш за все доцільно виділити вагоме значення неурядових організацій, фінансованих урядом, під час впровадження “публічної дипломатії”. Так, свобода відповідних організацій від політичного впливу при прийнятті рішень паралельно з чіткими механізмами підзвітності та аналізу результатів дозволяє досягти ефективності витрачання коштів, а також прозорості процесів міжнародної співпраці, відповідає значенню “публічної дипломатії”.

Крім того, визначною рисою виступає і ієрархія інтересів держави на міжнародній арені. Оцінка політики Великої Британії в десяти країнах присутності, які знаходяться в різних регіонах світу, дозволяє прийти до висновку про пріоритетність ділових і економічних зв’язків порівняно з

освітніми, культурними та гуманітарними. Разом з тим, країна активно застосовує історично сформовані переваги, які стосуються поширення та популярності її національної мови в сучасному світі [17, с. 59].

І.В. Яковюк, Л.Ю. Землякова, А.О. Гнітій підкреслюють, що застосування Великою Британією різних форм “м’якої сили” дозволяє одержати вагомі економічні переваги, зокрема збільшення іноземних інвестицій, у сфері туризму, щодо набору студентів з інших країн, а також призводить до зростання глобального політичного впливу. Відповідно саме “м’яка сила” повинна стати головною частиною її державної політики [41, с. 763].

До речі, пріоритети “публічної дипломатії” Великої Британії за основними напрямками використання “м’якої сили” спричинені загальними економічними, геополітичними та гуманітарними інтересами держави. Разом з тим завдання основних суб’єктів “м’якої сили” в кожній країні залежать від її рівня економічного і соціального розвитку, географічного положення та інших чинників.

Враховуючи широке коло питань, все ж таки виділяють головні пріоритети діяльності, а саме: освітня, економічна, торгова та культурна співпраця та допомога найбільш біднішим країнам. При цьому елементи “публічної дипломатії” присутні в роботі за всіма пріоритетами зовнішньої політики. Загалом оцінка інструментарію реалізації “публічної дипломатії” Великої Британії в рамках концепції “м’якої сили” реалізується за чотирма головними напрямками:

- співробітництво в галузі освіти, науково-технічна та інноваційна співпраця;
- культура і просування мови;
- сприяння міжнародному розвитку;
- розвиток ділових зв’язків.

Варто зазначити, що напрям британської “публічної дипломатії” щодо науки, освіти, технологій та інновацій досить часто пов’язаний з просуванням національної культури та мови. Так, Міністерство освіти країни є відповідальним за роботу в галузі освіти в межах країни, при цьому Міністерство закордонних справ і зі справ Співдружності є основним у даній сфері. При цьому щодо

співробітництва в галузі культури та поширення мови, то Британська Рада виступає найвагомим суб'єктом публічної дипломатії” у зазначеній сфері.

В освіті головною метою Британської Ради виступає інтернаціоналізація, розповсюдження передового досвіду та інновацій Великої Британії, реалізація спільних проєктів з іноземними партнерами. В цілому дії організації у цій галузі подібні до тих, що застосовуються для просування англійської мови [17, с. 60].

Ще одним вагомим напрямом реалізації “публічної дипломатії” виступає розвиток ділових зв'язків. При цьому виділяють головні завдання у даній сфері, а саме:

- покращення репутації Великої Британії та її компаній як надійних ділових партнерів ;
- сприяння компаніям країни, які здійснюють діяльність на зовнішніх ринках;
- підтримка прямих іноземних інвестицій у британську економіку з наголосом на інноваційних галузях.

Розвиток економічних зв'язків виступає вагомим пріоритетом для влади Великої Британії ніж освітнє та культурне співробітництво. Це підтверджують твердження про розвиток ділових цілей як одного з основних завдань міжнародної співробітництва практично всіма британськими дипломатичними місіями. При цьому країни, які мають менше значення у британській системі зовнішньоекономічних інтересів, не мають окремих представництв Департаменту торгівлі та інвестицій [17, с. 60]. В.В.Кухарик і Н.І. Романюк підкреслюють, що у просуванні національних економічних інтересів Великої Британії основна роль належить економічній дипломатії, значення якої помітно підвищилось після Brexit [16, с. 81]. Так, з рішенням вийти з ЄС, перед Сполученим Королівством вперше з 1970 рр. постало завдання розробити власну торговельну політику. Відповідно у 2019 р. скликали Комісію з економічної дипломатії (Лондонська школа економіки), ціллю засідання було визначення стратегічного напрямку для нової епохи зовнішньоекономічної політики, надання рекомендацій, які могли б найкраще сприяти реалізації пріоритетів Великої Британії в країні та за кордоном [52, с. 4].

Виділяють основні її напрямки, а саме:

- торговельна політика;
- укладання двосторонніх та багатосторонніх угод,
- формування міжнародних норм і стандартів;
- активна участь у міжнародних організаціях;
- економічне державне управління.

Загалом система економічної дипломатії країни базується на принципі “загально урядового” підходу за участі відповідних відомств, зокрема Міністерства закордонних справ, у справах Співдружності та розвитку (FCDO) і Департаменту бізнесу та торгівлі (DBT) [16, с. 81].

Здійснення Великобританією політики щодо сприяння міжнародного розвитку зорієнтоване на усунення бідності у світі та вирішення головних проблем, з якими зустрічаються країни, що розвиваються. Міністерство міжнародного розвитку виступає основним відомством, яке відповідає за політику у даній сфері [17, с. 60].

Варто зазначити, що Велика Британія на держаному рівні підтримує за двома основними напрямками неурядові організації. Перш за все йдеться про науково-виробничі об'єднання, які займаються сприянням міжнародному розвитку. Їх фінансування значною мірою забезпечується спеціальними державними фондами, а саме: з розвитку систем адаптації до зміни клімату та екстремальних погодних явищ, боротьби з бідністю, підтримки малого бізнесу, допомоги інвалідам та інші. Ці фонди підтримуються Міністерством міжнародного розвитку та забезпечують фінансову підтримку понад 200 неурядових організацій.

Ю.М.Лялька приходить до висновку, що поєднання різних шляхів міжнародної культурно-гуманітарної співпраці дозволяє досягти головної мети реалізації “публічної дипломатії” в контексті “м'якої сили” Великої Британії, тобто забезпечення впливу та вдалого поширення її цінностей в інших країнах [17, с. 60-61].

Доцільно підкреслити, що найвагомішими чинниками успіху політики “м’якої сили” Великої Британії виступають визначення точних цілей співробітництва з кожного із напрямів, облік національної специфіки та рівня економічного розвитку країн-партнерів, стійкість присутності в даних країнах, активне залучення науково-виробничих об’єднань до співпраці, ефективна координація діяльності відповідних відомств, прозорість і розвинені інструменти оцінки ефективності політики “м’якої сили”.

До речі, активність суб’єктів “м’якої сили” Великої Британії у різних державах відрізняється відносною повнотою та системністю в усіх напрямках співпраці. Так, точно прослідковується акцент публічної дипломатії Королівства, тобто передусім це розвиток ділових зв’язків, громадської дипломатії, сприяння міжнародному розвитку, що відповідає спрямованості стратегії відносин держави з іншими країнами на пріоритетну реалізацію геополітичних і економічних завдань [17, с. 61].

Варто підкреслити, що стосовно застосування “м’якої сили” одним з найвагоміших світових лідерів виступає Велика Британія. Причому вагомою особливістю політики “м’якої сили” країни є прагнення покращити координацію і взаємодію між різними інститутами та відомствами, що проявляється в різних формах, тобто від формування різного роду міжвідомчих комісій, комітетів та робочих груп і до масштабних програм в цій галузі. Одним з найпоказовіших прикладів цих програм виступає Комплексна програма GREAT Britain [18, с. 54].

Основною рисою програми GREAT стала координація різних організацій та відомств, зокрема Міністерства закордонних справ і у справах Співдружності, Департаменту з торгівлі та інвестицій, Британської ради, Міністерства культури, Британського управління по туризму, ЗМІ та спорту та ін. Крім того, кампанію підтримали представники британського бізнесу, зокрема телекомунікаційна корпорація BT, авіакомпанія British Airways [18, с. 55].

Кампанія GREAT замість зосередження лише на модному та технологічному, інтегрує традиційне уявлення про Велику Британію та

динамічніший, сучасніший образ країни. Про зазначене свідчать як гасла кампанії, так і візуальні образи [18, с. 56].

Л. Антонова та С. Ларін підкреслюють, що Королівство все більше думає про свій імідж і тому все більше інвестує у свою публічну дипломатію [44, с. 496]. Дослідники звертають увагу, що в останні роки періоду правління Єлизавети II публічна дипломатія стала важливою частиною загальної дипломатії Великої Британії, яка вважає себе одним із лідерів глобального демократичного “Заходу” у світі. Причому науковці наголошують на поширенні британської системи національних цінностей на глобальному рівні. Варто звернути увагу, що вони мають глибоке коріння в історії та традиції держави. Крім того, британські цінності охороняються громадянською позицією і законами держави. Відповідно кожна людина зобов’язана зберігати та поважати ті цінності та традиції, які виступають складовою системи виховання, застосованій на усіх рівнях навіть дошкільної та шкільної освіти. Також оцінка виступів політиків і політичних лідерів держави свідчить про те, що концепція національних цінностей формує окремий дискурс в політичному житті країни [44, с. 496].

І варто особливо звернути увагу, що за порушенням таких цінностей слідує політична відповідальність, а саме:

- звільнення з політичної посади;
- зміна керівників політичних партій.

І хоча в нормативних документах про це не зазначається, проте є основним елементом формування партійної системи, де захист британських національних цінностей впроваджено кожною партією в її ідеологію [44, с. 497].

Л. Антонова та С. Ларін зазначають, що зазначена сила традицій, на рівні із нормами права, стала можливою внаслідок застосування неоліберальної ідеології у педагогічній освіті в Англія, яка розділяє шкільну систему на користь формування системи громадянських компетентностей.

Відповідно було зумовлено встановлення жорстких стандартів якості освіти, де переважають фундаментальні британські цінності. Таким чином,

створюється передусім педагогічна освіта, що представляє нові вимоги до викладання, спрямованого на формування компетентностей самостійно сприйняти британські цінності, а не на створення системи знань та цінностей. Надалі одержання знань базується на ідеї про превалювання Великої Британії в якості лідера як мінімум Співдружності [44, с.497]. Розглядаючи публічну дипломатію, дослідники особливе значення надають висвітленню питання британських цінностей, наголошуючи, що на ньому акцентується увага в країні на усіх рівнях, починаючи з дошкільної освіти і до політиків держави. Звичайно, щоб представляти свої цінності на світовому рівні, потрібно їх передусім мати, і поважати. Тому вважаємо, що в даному випадку доцільним є висновок про чітке визначення, поширення та повагу до національних цінностей передусім на рівні країни. Також вагомим є культурний та історичний аспект, варто врахувати, що цінності мають поширюватись і серед інших країн. І, звичайно, передусім важливими є власні цілі, причому не лише коротко-, а й довгострокові.

Потрібно зазначити, що Великобританія вдається до конкурентної та кооперативної публічної дипломатії. Перша реалізується близько до 50 держав, при цьому у розвитку відносин розглядається двосторонній інтерес. Кооперативну ж дипломатію проводять близько до 140 держав орієнтуючись на багатосторонні інтереси [9, с. 73].

Таким чином, публічна дипломатія Великобританії є досить розвиненою і багатовекторною, враховує особливості розвитку науково-технічного прогресу, цінності та традиції.

3.2. Освітня та культурна дипломатія як інструменти впливу Великої Британії

Публічна дипломатія Великої Британії є однією з найуспішніших у світі. Причому це стосується її напрямків, країн на яких здійснюється вплив, використання нових технологій та ін.

Враховуючи високий рівень розвитку освіти та культури країни протягом століть та їх вплив на інші країни, розглянемо особливості культурної та освітньої дипломатії Великої Британії.

І. В.Сушко, І. Г. Паніна стверджують: “Культурна дипломатія Великої Британії огортає світ, прагнучи досягти найрізноманітніших куточків людської спільноти” [34, с.55]. Причому вона прагне демонструвати британську культуру, але це не єдина ціль, передбачається також налагодження стійких зв’язків; створення позитивного іміджу держави, вплив на світову думку.

Доцільно зазначити, що серед каналів культурної дипломатії пропонують виділяти:

- традиційні медіа і цифрові платформи;
- освітні програми;
- культурні заходи;
- спортивні події;
- експертні форуми.

Дослідники приходять до висновку, що найефективнішими та масовими виступають культурні заходи та освітні програми й, що завдяки різним засобам системно створюють позитивний міжнародний імідж, а також розвивають національний бренд [34, с. 55].

І. Сушко наголошує на важливості креативних індустрій, причому обґрунтовує, що це одна з найвагоміших сфер культурної дипломатії. При чому вони сильно пов’язані з появою нового типу економіки, і тому це одна з індустрій, що дозволяє отримати найбільший дохід у культурному секторі Британії. Крім того, креативний сектор впливає також на міграційну політику. І відповідно не доцільно нехтувати можливостями культурних індустрій [34, с. 170].

Високий рівень освіти Великобританії відомий практично в усьому світі. Це підтверджує і кваліфікація працівників, і розвиток економіки і ін. Звичайно, доцільно підкреслити важливість освітньої дипломатії Великобританії.

Д.О. Ільницький звертає увагу, що Британська Рада є головною організацією, яка виконує завдання освітньої дипломатії Великобританії. Її діяльність стосується навчальних заходів та успішної комерційної діяльності. Отримані результати SWOT аналізу публічної дипломатії Великобританії на теренах США показали, що можливості її розвитку спричинені в першу чергу підвищенням попиту на міжнародну освіту, перевагою ж виступає значна кількість випускників університетів Великобританії, які здійснюють свою діяльність у США, причому це й ті, хто одержували британські стипендії на навчання у США. Проте до ризиків відноситься зниження кількості студентів, що вивчали політику Британії за останню чверть століття і підвищення конкуренції за бажаних навчатись за кордоном, з боку інших англомовних країн та країн Європейського Союзу.

Варто звернути увагу, що у Великобританії підкреслюють успіхи освітньої дипломатії, що спостерігаються у Польщі. Адже 91% молодих осіб розмовляють англійською мовою і ще 9% прагнуть цього. Крім того, 39% з цих людей з вищою освітою відвідували Великобританію не менше одного разу.

Аналітики Британії провели відповідні дослідження на ринку освітньої дипломатії в інших країнах, зокрема ОАЕ, Південній Африці, Франції, Індії. Так, через витрачання коштів на стипендії Тірісано в рамках роботи Фонду співробітництва коледжів у Південній Африці до Великобританії залишається позитивне ставлення [9, с. 77].

І. В.Сушко, І. Г. Паніна підкреслюють, що культурно-науковий обмін науковцями, студентами, інтелектуалами, митцями; робота культурних центрів; публікації книжок, брошур, каталогів, комунікаційні кампанії та проекти не є усіма засобами, які протягом 90 років Британська Рада впроваджує у свою діяльність. Також застосовується сила культури та освіти з метою формування зв'язків, взаємопорозуміння та довіри між населенням Великої Британії та інших держав. Доцільно звернути особливу увагу, що молодь знаходиться у центрі уваги британської культурної дипломатії [34, с. 55]. Відповідно це студенти, які прагнуть навчатись у престижних університетах Британії, молоді професіонали,

що планують збагатити свій досвід міжнародною співпрацею, а також юні таланти. Саме для такої молоді країна пропонує культурні обміни, освітні програми та мовні курси. Відповідно вони отримують нові знання та проникаються способом життя та мислення Великої Британії.

Безумовно, освітня дипломатія Великобританії, має вагоме значення та вплив не лише на сьогодинішнє покоління, але й на майбутні, причому значною мірою саме через освітню дипломатію. Варто врахувати, що вагомим є рівень освіти в країні, визнання її за кордоном та інші фактори, а це досягається значною і часто багаторічною працею, вагомими результатами наукових досліджень, чесністю, підтримкою науки.

Так, британська система вищої освіти, яка створювалась століттями, виступає одним з лідерів за якістю навчання та рівнем міжнародного визнання у світі. Інтеграція багатовікових академічних традицій та інноваційних підходів до навчання, високі стандарти якості, значна дослідницька база зробили університети особливо привабливими для студентів усіх країн. Так, серед найпрестижніших у світі навчальних закладів залишаються Кембридж, Оксфорд, Лондонська школа економіки, Імперський коледж Лондона, і відповідно освіта Великобританії продовжує виступати одним з найвагоміших інструментів її м'якої сили.

Так, біля 700 тисяч студентів з інших країн прибувають щорічно на навчання до Великої Британії. Наприклад, у 2017–2018 навчальному році було приблизно 254 000 нових абітурієнтів іноземців. Крім того, за останні роки їх кількість збільшилась. У 2022–2023 рр. досягла знову максимального значення, яке становило 758 855 іноземних студентів, зокрема 95 505 приїхали з Європейського Союзу, і 663 355 – з інших країн. Варто зазначити, що це 26 % від усієї кількості студентів та десятий рекордний показник підряд [34, с. 56].

Доцільно розглянути студенти з яких країн найбільше навчаються у вузах Великобританії та тенденцію щодо їх зміни.

Так, КНР займала перше місце за кількістю студентів у Великобританії більше ніж десять років, проте у 2020–2021 рр. кількість вступників зменшилась і у 2022–2023 рр. несуттєво збільшилась до 102 800 осіб.

У 2021–2022 роках до Великобританії найбільше студентів прибуло з Індії - 126 600 вступників у 2022–2023 рр. Причому це більш ніж удесятеро більше порівняно з індійськими вступниками 2017–2018рр.

Швидке збільшення кількості вступників з Нігерії з 2017–2018 рр. поставило її на третє місце з чисельністю 53 800 вступників у 2022–2023 рр.

Щодо загальної кількості вступників з Європейського Союзу, то наприкінці 2010-х років вона поступово збільшувалась, проте у 2021–2022 рр. спостерігалось швидке падіння на 53%, що було зумовлено зміною візових вимог і правил фінансування, і у 2022–2023 рр. - ще на 8 %.

Таким чином, з наведеного можна побачити, що протягом останніх років відбувалась значна зміна географічної структури студентів з інших країн у Великобританії. Так, раніше переважали студенти з країн Європейського Союзу та Китаю, проте наразі спостерігається диверсифікація, причому значно збільшується їх кількість з Південної Азії та Африки. Така динаміка представляє глобальні освітні тенденції та зміни у освітній політиці Великої Британії після Brexit. Доцільно звернути уваги, що хоча виникла низка нових викликів, зокрема зміна візового режиму, збільшення вартості навчання, пандемія COVID-19, проте Велика Британія залишається одним з ключових освітніх центрів світу. До речі, завдяки іноземним студентам генерується кожного року для британської економіки більш ніж 28,8 мільярдів фунтів стерлінгів. Варто також звернути увагу, що привабливість освіти підтримується не лише її високою якістю, а й тим, що завдяки візі Graduate Route (запроваджена у 2021 р.) випускники можуть залишатися працювати в країні протягом двох років після завершення навчання.

Вагомим також є і той факт, що Велика Британія виступає стратегічним партнером фонду Global Partnership for Education (GPE), що концентрується на удосконаленні освіти в країнах, які розвиваються. Країна застосовує свій дипломатичний вплив з метою просування цілей даної організації на

міжнародній арені, виступає за підвищення глобального фінансування освіти, підтримуючи цілі Global Partnership for Education. До речі, університети та дослідницькі центри Британії співробітничать з організацією у наступних напрямках:

- розробка інноваційних підходів до освіти;
- допомога в забезпеченні освіти у зонах конфліктів та гуманітарних криз;
- підтримка ініціатив Global Partnership for Education, які стосуються поліпшення доступу до освіти для дівчат у країнах, що розвиваються.

Варто звернути увагу і на досить успішний напрямок діяльності Великої Британії у цій сфері - співпраця з Руандою в межах програми Girls' Education Programme. Так, уряд Об'єднаного Королівства з 2015 року допоміг отримати гідну освіту 19,8 мільйонам дітей, з яких понад 10 мільйонам дівчаток. Дослідницька група FCDO з питань освіти, гендеру та інклюзії паралельно з іншими програмами інвестує в новаторські дослідження в понад 40 країн [34, с. 56].

Культурна та освітня дипломатія Великої Британії є досить успішними, реалізуються у країнах різних континентів, враховуючи сучасні виклики та можливості.

3.3.Оцінка ефективності публічної дипломатії Великої Британії

Враховуючи вагоме значення, яке Велика Британія надає публічній дипломатії, варто звернути особливу увагу не лише на її інструменти, але й здійснення оцінки, що на нашу думку, є дуже важливим.

Н. Качинська зазначає, що питання ефективності публічної дипломатії Великобританії, доцільності витрат, і найвагомніше у даному випадку, це здатність все відповідно оцінити, виникло у 2005 р. перед представниками Парламенту. Так, Л. Картер підкреслив, що покращена централізована стратегія та усучаснена система моніторингу щодо публічної дипломатії збільшить раціональність державних витрат, а також ефективність загалом політики. Дане

питання оцінки ефективності іміджевої політики є нелегким, але ще й посилюється багатьма іншими факторами, які впливають на сукупність політичних питань, які є цікавими в рамках іміджевої політики країни, і тому складно визначити, що спричиняє зміни [10, с. 165].

Сао Wei наголошує на важливості оцінки ефективності публічної дипломатії, зокрема вчений зазначає, що вважати її найважливішою темою дослідження для фахівців у цій сфері не буде перебільшенням. Науковець пояснює це тим, що без точної оцінки попередніх робіт складно визначити чи є вірними поточні ідеї та методи роботи, чи спрацьовують конкретні політичні пропозиції, що я зорієнтованими на підвищення ефективності публічної дипломатії, та в які сфери та проекти публічної дипломатії у майбутньому доцільно збільшувати інвестиції [51].

Так, Н. Качинська підкреслює, що фахівці у сфері репутаційної політики Великобританії сформували схему оцінки ефективності іміджевої політики через логічне порівняння поставлених країною цілей, проміжних та остаточних результатів (рис. 3.1).

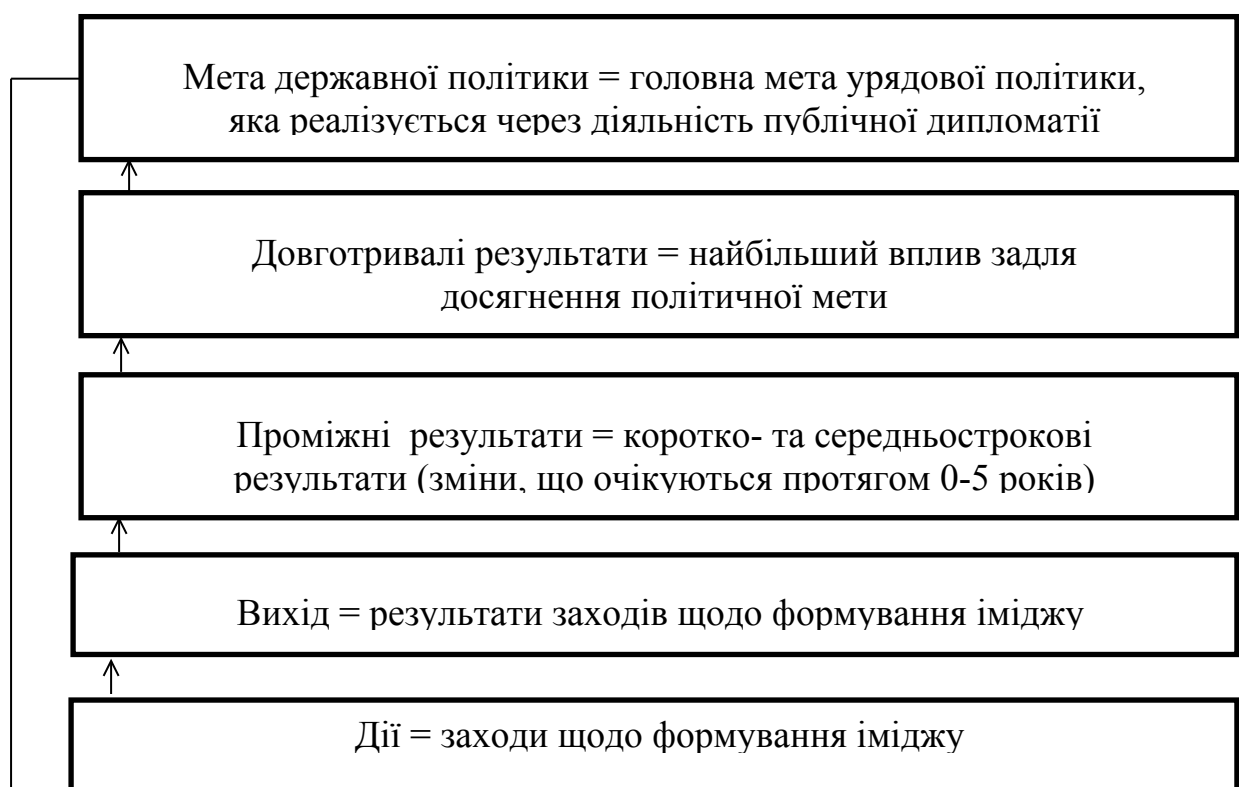

Рисунок 3.1. Схема 1. “Логічна система” формування іміджу Великої Британії

Джерело: [10, с. 165]

Наведена схема спричиняє необхідність проводити моніторинг і звітувати за результати іміджевої політики на двох рівнях, тобто у вигляді “системи оцінки”. Так, на рівні “входу” у даній системі ресурси визначатимуться в рамках людино-годин, а також прямих витрат на проект. А на рівні заходів та проміжних результатів йдеться про необхідність зосереджуватися на системному підході до моніторингу медіа-висвітлення, здійсненні зворотнього зв’язку з учасниками іміджевих дій, повної оцінки результатів відповідних закінчених дій.

Варто звернути увагу, що на рівні проміжних результатів рекомендується здійснювати оцінку впливу, застосовуючи комбінацію трьох вимірювальних заходів, які називають трекери спостерігачі “системи оцінки”:

1. медіа спостерігач, який повинен з’ясовувати зміни в представленні основних питань у ЗМІ і виявляти їх причини, за наявності такої нагоди;
2. спостерігач за цільовою аудиторією – досліджує дані зміни думок в межах цільової аудиторії щодо питань, які відносяться до проміжних результатів. Дані заходи включають системне, тобто щорічне, формування кар цільової аудиторії, відкриті інтерв’ю з метою наглядання за змінами у міркуванні громадськості;
3. спостерігач за точними змінами – фіксує зміни, що є можливість об’єктивно перевірити, визначити позитивними чи негативними вони є [10, с. 166].

Н. Качинська зазначає, що необхідно усвідомити наскільки “система оцінки” співвідноситься з “логічною системою”, показуючи як це вагомо і для

точного стратегічного планування, у випадку коли дано оцінюючі засоби дають багатозначні результати (рис. 3.2).

Так, спеціалісти Великої Британії рекомендували логічну схему державної стратегії створення іміджу та систему оцінки результативності [10, с. 166].

Виходячи з наведеного переліку трьох вимірювальних засобів видно наскільки важливою є реалізація заходів публічної дипломатії у засобах масової інформації, причому на особливу увагу заслуговують:

- з'ясування причин змін та їх аналіз;
- формування карт цільової аудиторії.

Усі перелічені заходи дозволяють формувати імідж країни, впливати на цільові аудиторії, враховуючи їх думки та зміни, причому це не одноразова акція, а постійний розрахований процес, який передбачає аналіз до та після впровадження відповідних заходів.

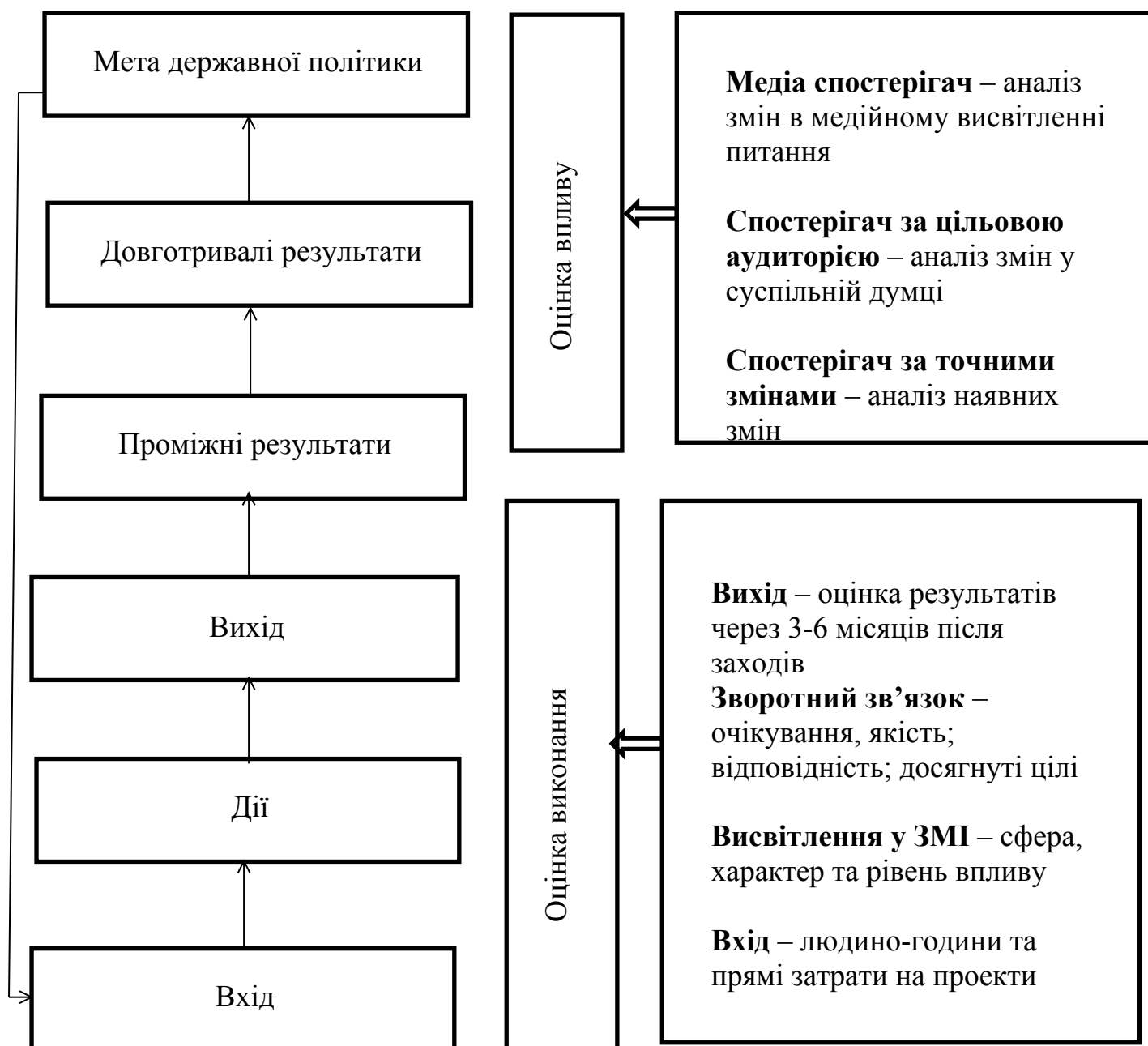

Рисунок 3.2. Схема 2. Зв'язок між “системою оцінки” і “логічною системою” для планування іміджевих стратегій

Джерело: [10, с. 165]

На думку авторів представлених схем, системний підхід стосовно планування стратегії є головним принципом, і це при тому, що якщо навіть

результати проведеного аналізу не зроблять можливим сформулювати сильні зв'язки загального ланцюга, починаючи від входу і до результатів.

Заслуговує на увагу і той факт, що Великобританія є однією з країн-піонерів іміджевих стратегій, реалізуючи іміджеву політику в межах публічної дипломатії [10, с.166]. Країна має досить потужний вплив на світовій арені протягом не десятиліть, а цілих століть. І при цьому продовжує не лише активно реалізовувати, але й аналізує впровадження відповідних заходів.

Дослідники зазначають, що оцінка впливу публічної дипломатії зустрічається з багатьма труднощами, чим і можна пояснити чому так мало організацій досягли прогресу чи успіху у цій сфері. Розглядаючи питання оцінки публічної дипломатії, варто врахувати теоретичні засади щодо розуміння взаємозв'язків між цілями, діяльністю публічної дипломатії, передбачуваними та фактичними результатами; методологію оцінки, що містить процес включення результатів оцінки в процес планування; процедури необхідні для реалізації методології оцінки; сукупність методів дослідження та інструментів, які використовують для моніторингу та оцінки [43, с. 5].

Таким чином, з наведеного матеріалу видно наскільки вагому роль відіграє публічна дипломатія в сучасному світі, причому передбачає процес планування, розробки, впровадження, аналізу і впровадження наступних відповідних дій.

Висновки до третього розділу

1. Велика Британія є однією з найвпливовіших країн на світовій арені вже протягом століть, проте особливе значення надає публічній дипломатії. І хоча цілі політики “м'якої сили” не закріплені, проте вони висловлені у виступах міністра МЗС і залишаються актуальними.

2. Важливим фактором успіху Великої Британії у XXI ст. вважають “м'яку силу” дипломатії. Використання низки різних її форм сприяє значним

економічним перевагами, зокрема щодо надходження іноземних інвестицій, розвитку туризму, а також підвищення глобального впливу.

3. Пріоритети публічної дипломатії країни за ключовими напрямками застосування “м’якої сили” зумовлені її геополітичними, економічними та гуманітарними інтересами. Основними пріоритетами діяльності вважають економічну, торгову, культурну співпрацю та допомогу країнам, які її найбільше потребують.

4. Оцінка “публічної дипломатії” здійснюється за наступними головними напрямками, зокрема співпраця щодо освіти, науково-технічне та інноваційне співробітництво; культура та поширення мови; сприяння міжнародному розвитку; розвиток ділових зв’язків. Основними завданнями щодо останнього виступають підвищення репутації Великої Британії та її компаній, підтримка прямих іноземних інвестицій в економіку Великої Британії з наголосом на інноваційні галузі, сприяння компаніям, діяльність яких зосереджена на зовнішніх ринках та ін.

5. Важливішим пріоритетом для Великої Британії порівняно з освітнім і культурним співробітництвом є розвиток економічних зв’язків.

6. Особливе значення має політика Великої Британії стосовно міжнародного розвитку, як націлена на ліквідацію бідності та вирішення проблем країн, які розвиваються.

7. Вагомими факторами успіху британської політики “м’якої сили” є визначення конкретних цілей співпраці кожного напрямку, врахування національних особливостей та рівня економічного розвитку країн, постійність присутності в них.

8. Особливістю “м’якої сили” є намагання удосконалити взаємодію між інститутами та відомствами, що реалізується у різних формах, зокрема створенні міжвідомчих комісій, комітетів, програм, зокрема Комплексної програми GREAT Britain.

9. Культурна дипломатія Великої Британії здійснює свій вплив у багатьох країнах, намагаючись не лише представити культуру країни, але й

формувати її позитивний імідж, вплив на світову думку, налагоджувати відносини. Особливого значення у цьому контексті надають креативними індустріям.

10. Важлива роль належить і освітній дипломатії Великої Британії, причому основною організацією, що виконує її завдання є Британська Рада. Варто врахувати високий рівень британської освіти, міжнародне визнання у світі, наявність програм щодо працевлаштування випускників.

11. Значимість освітньої дипломатії для Великої Британії підтверджується її дослідженнями, зокрема щодо володіння мовою, відвідування країни та ін. у різних країнах. Важливість країн різних континентів підтверджується дослідженнями, які здійснювались по країнах Азії, Африки, Європи.

12. Сотні тисяч студентів щороку прибувають на навчання до Великої Британії, причому найбільше з таких країн як Китай, Індія, Нігерія, а також з ЄС. Спостерігається певна трансформація географічної структури, зокрема помітно зростає їх кількість з Африки та Південної Азії. Збільшення вартості навчання, зміна візового режиму та інші виклики не змінили позиції Великої Британії у світі освіти. Причому щороку завдяки іноземним студентам країна отримує десятки мільярдів фунтів стерлінгів. Велика Британія надає особливу увагу розвитку освіти в країнах, що розвиваються, що підтверджує співпраця з фондом Global Partnership for Education, з Руандою в межах програми Girls' Education Programme.

13. Особлива увага надається оцінці ефективності публічної дипломатії Великої Британії, доцільності витрат. Відповідно розроблено схему, що передбачає порівняння цілей та проміжних і кінцевих результатів.

14. Спостерігається поширення британської системи національних цінностей, причому вони охороняються законами країни та громадянською позицією. На даному питанні акцентується увагу на усіх рівнях, причому починаючи з дошкільної освіти.

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного дослідження сформовано наступні висновки.

1. Публічна дипломатія продовжує займати особливе значення у досягненні зовнішньополітичних цілей країн. У її реалізації вагомим є формування іміджу країни на світовій арені, а також реакція інших країн, що впливає на економічний розвиток, досягнення зовнішньополітичних цілей та ін.

2. Багатогранність публічної дипломатії спричинила виникнення низки різних визначень. Під публічною дипломатією пропонується розуміти різновекторну діяльність держави спрямовану на досягнення зовнішньополітичних цілей через використання інструментів державного впливу в різних сферах діяльності без застосування тиску та з розширенням комунікації з населенням, громадськими організаціями та урядами.

3. Виникненню публічної дипломатії сприяли суспільно-історичні обставини, зокрема глобалізація, міждержавна активність нецентральных органів влади, посилене використання нових комунікаційних технологій та ін. І рекомендується додати зростання кількості незалежних держав.

4. Запропоновано з метою успішної реалізації публічної дипломатії виокремлювати та поділяти фактори про країни на загальні та специфічні і відповідно враховувати при впровадженні відповідних заходів.

5. Виділено фактори, які доцільно брати до уваги при виборі каналів комунікації в конкретній країні, зокрема використання відповідних засобів масової комунікації; наявність традицій та культурний вплив.

6. Загальновизнаної системи класифікації публічної дипломатії немає, але виділяють основні її напрями: науково-освітню, економічну, експертну, цифрову, культурну, кулінарну, спортивну та ін. Виявлено зростання ролі освітньої дипломатії, що дає можливість збільшувати вплив країни і в майбутньому, а також - її прибутки. Особливе значення має наукова дипломатія, рівень розвитку науки значною мірою визначає кількість і рівень економічного розвитку країн на які здійснюється вплив.

7. Публічну дипломатію поділяють на традиційну і цифрову, в сучасних умовах спостерігається розвиток останньої. Це дозволяє впливати на країни навіть в умовах підвищеної небезпеки, відсутності прямих зв'язків та ін.

8. З'ясовано, що ефективність публічної дипломатії значної мірою визначається нормативно-правовими та відомчими документами, діяльністю профільних підрозділів, а також плануванням та оцінкою роботи ти.

9. Виявлено особливості використання терміна “публічна дипломатія” в окремі часові періоди. Основоположником публічної дипломатії є США. Спостерігається збільшення значення публічної дипломатії та урізноманітнення її інструментів, зокрема на сучасному етапі виділяють інформаційно-роз'яснювальну роботу через Інтернет, наукові та освітні обміни, програми допомоги країнам, які мають особливу потребу. Обгрунтовано пропозицію вплив від допомоги країнам поділяти на коротко- та довгостроковий, а також від суб'єктів впливу - на країни, які отримали допомогу, країни-сусіди; треті країни, зокрема розвинені.

10. Зростає потреба у нових методах публічної дипломатії у XXI ст., причому особливостями “нової публічної дипломатії” є відступ від монологу, забезпечення діалогу з громадськістю держав та ін. Характерним в сучасних умовах, зокрема в контексті НТП є застосування “публічної дипломатії 1.0”, і “публічної дипломатії 2.0”.

11. Визначено, що ефективний розвиток публічної дипломатії Великої Британії значною мірою зумовлений чітко визначеною діяльністю державних структур, не департаментських громадських органів, спеціалістів, зосереджених на досягненні цілей в конкретних країнах та використанням сучасних інструментів впливу. Важливість даного напрямку підтверджує помітний вплив державних структур, зокрема Міністерства закордонних справ і справ Співдружності, Міністерства міжнародного розвитку, Міністерства культури, ЗМІ і спорту. До процесу залучені і недепартаментські громадські органи, зокрема Незалежна комісія з оцінки впливу програм допомоги, Комісія з стипендій Співдружності націй. Заслуговує на увагу те, що недепартаментські

громадські органи, неміністерські департаменти та виконавчі агентства мають певним ступінь автономності щодо політичного впливу. За реалізацію зовнішньої політики Великобританії щодо культури та поширення мови відповідає Міністерство закордонних справ і зі справ Співдружності. З метою посилення впливу використовуються різні механізми та організації.

12. З'ясовано, що формування відношення уряду до публічної дипломатії здійснюється під впливом трьох доповідей - Огляд Вілтона (2002), Доповідь Картера (2005), Трирічний огляд (2014).

13. Виявлено особливе значення виконавчого невідомого державного органу, благодійної організації Британської Ради, діяльність якої не обмежується окремою країною і здійснюється протягом десятиліть. Організація створена у першій половині XX ст., зокрема через підвищення глобальної нестабільності, є операційно незалежною від уряду, володіє диверсифікованими джерела фінансування. Діяльність спрямована на підтримку миру, налагодження зв'язків, довіри між людьми, а основними сферами є вивчення англійської мови, мистецтво, освіта та ін. Концептуальними засадами виступають поширення знань про Велику Британію, організація вивчення англійської мови тощо.

14. Понад 100 років Велика Британія продовжує впливати на світову спільноту більш ніж на 40 мовах через телерадіомовну корпорацію BBC, діяльність якої реалізується згідно з королівською хартією. Вже у 1938 р. для протидії анти британським повстанням в арабських регіонах були трансляції арабською мовою. BBC зорієнтована на представлення достовірної інформації, підтримку навчання людей різного віку, надання найбільш якісних послуг, служіння інтересам усіх націй та регіонів країни, представленні Великої Британії, її культури та цінностей у світі.

15. Залишаючись однією з найвпливовіших країн протягом століть, Великобританія надає особливе значення публічній дипломатії. Цілі політики "м'якої сили" озвучені у виступах міністра закордонних справ, не втрачають актуальності, хоч і не є закріпленими.

16. Виявлено, що успіх Великої Британії значною мірою визначають “м’якою” силою дипломатії. Причому успішна реалізація дозволяє отримати низку економічних переваг, зокрема щодо надходження інвестицій, посилення глобального впливу. Серед основних пріоритетів виділяють економічну, культурну співпрацю, допомогу країнам, які її особливо її потребують. У даному контексті варто врахувати важливість економічних, геополітичних та інших інтересів країни.

17. З’ясовано, що особлива увага надається оцінці публічної дипломатії за наступними ключовими напрямками, зокрема науково-технічне та інноваційне співробітництво, освіта, культура та поширення мови, сприяння міжнародному розвитку, розвиток ділових зв’язків. Серед основних завдань щодо зазначеного виділяють підвищення репутації Великої Британії та її компаній, підтримка компаній, які працюють на зовнішніх ринках, залучення ПІІ, причому наголошується на інноваційних галузях та ін.

18. Для Великої Британії важливішим є розвиток економічних зв’язків порівняно з культурним і освітнім співробітництвом.

19. На особливу вагу заслуговує політика Об’єднаного Королівства щодо міжнародного розвитку, яка передбачає усунення бідності, а також вирішення проблем країн, що розвиваються. Це може мати позитивні наслідки для обох країн у майбутньому, зокрема в контексті розвитку зовнішньоекономічних відносин, залучення інвестицій, доступу до ресурсів та ін.

20. Виявлено, що визначення конкретних цілей, врахування національних особливостей, рівня економічного розвитку країн виступають важливими факторами ефективної британської політики “м’якої сили”. Вагомим є створення відповідних організацій, комітетів, програм, зокрема Комплексної програми GREAT Britain.

21. Важливе значення надається культурній дипломатії, адже країна володіє достатніми ресурсами, надбаннями щоб реалізовувати її успішно. Варто зазначити про вплив креативних індустрій, поширення системи цінностей

Великої Британії, яким надається особлива увага як на рівні дошкільної освіти, так і – політичних партій та які охороняються законами.

22. Однією з вагомих переваг Великої Британії є її освітня дипломатія, причому вагому роль у цьому процесі відіграє Британська Рада. Сотні тисяч студентів щороку прибувають на навчання до Великобританії, що зумовлено високим рівнем освіти, її міжнародним визнанням, можливістю подальшого працевлаштування та ін. Щодо географічної структури, то переважна кількість студентів з КНР, Індії, Нігерії, Європейського Союзу, причому в останні роки спостерігається збільшення частки вступників з країн Африки та Південної Азії. Навчання іноземців приносить Великобританії щорічно десятки мільярдів фунтів стерлінгів, причому попит на британську освіту не зменшується і через низку викликів, зокрема зростання вартості навчання. Дослідження щодо вивчення молодими людьми англійської мови, відвідування Великої Британії та ін. по країнах різних континентів підтверджує вагомість цього для Об'єднаного Королівства.

23. Виявлено, що Велика Британія спрямовує увагу та зусилля на розвиток освіти в країнах, які розвиваються, що підтверджує співпраця з відповідними фондами, зокрема Global Partnership for Education, країнами, наприклад Руандою (програма Girls' Education Programme.) та ін.

24. Ефективність публічної дипломатії Великої Британії зумовлена не лише організацією відповідних органів, розробкою проєктів, але її оцінкою, зокрема завдяки схемі, що дозволяє порівнювати цілі та одержані результати, причому йдеться про проміжні та кінцеві.

25. Публічна дипломатія Великобританії реалізовується успішно протягом десятиліть, використовуючи доступні інструменти впливу з врахуванням досягнень НТП, потреб країн різних рівнів економічного розвитку, допомагаючи країнам, які розвиваються, що дозволяє їй збільшувати свій вплив не лише сьогодні, але й в майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Атаманенко А., Мартинюк Н. Наукова дипломатія у глобалізованому світі: концептуалізація явища. *Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI*. 2022. № 4. С. 88-97.
2. Балабанов К., Трофименко М. “Публічна дипломатія” як відповідь на виклики сучасності. *Україна дипломатична*. 2013. Вип. 14. С. 989-1021.
3. Братута О., Братута Є. Публічна дипломатія: термінологічні, онтологічні та прикладні результати дослідження. *Україна дипломатична*. 2023. Вип. 24. С. 727–740.
4. Висоцький О.Ю. Публічна дипломатія: конспект лекцій. Частина I. Дніпро: СПД «Охотнік», 2020. 56 с.
5. Відімська К., Тарасюк Ю. Поняття про культурну дипломатію. The XXI International Scientific and Practical Conference «Informational, modern and recent theories of development», May 29 – 31, Madrid, Spain. P. 271-273.
6. Гапонова Я.М. Публічна дипломатія: спроби визначення. *Гілея: науковий вісник*. 2015. Вип. 102. С. 380-383.
7. Гуцал С.А. Публічна дипломатія та стратегічні комунікації: визначення концептуальних основ. Ел. ресурс: <file:///D:/User10/Downloads/2769-Article%20Text-10105-1-10-20160301-1.PDF>
8. Дубовик Н., Шило О. Культурна дипломатія як інструмент міжнародної комунікації України. *Молодий вчений*. 2023. 4 (116). –С. 72-76.
9. Ільницький Д.О. Соціально-економічний вимір освітньої дипломатії: теорія, практика та методика аналізу. *Стратегія розвитку України*. 2014. № 1. С. 72-80.
10. Качинська Н. Проблема пошуку механізмів оцінки ефективності іміджевої політики держави. *Політичний менеджмент*. 2010. № 1. С. 163-169.
11. Климончук В. Й., Марчук В. В. Суб'єкти публічної дипломатії України в Катарі, Кувейті та Об'єднаних Арабських Еміратах. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2022. Випуск 3(55). С. 61–68.

12. Коптєв О.С., Публічна дипломатія як технологія зовнішньої політики України. *Міжнародні та політичні дослідження*. 2023. Вип. 36. .С. 51-60.
13. Корнійчук Л., Рибченко А. Цифрова дипломатія. Публічна дипломатія: навч. посібник / за загал. ред. І. Матяш; Національний університет «Острозька академія».
14. Кравчук Н. Я., Луцишин О. О., Андрощук Д. В. Публічна дипломатія як стратегічний імператив зміцнення конкурентоспроможності держави в умовах трансформації світового порядку. *Empirio*. 2025. 2 (1). С. 78-91.
15. Краснопольська Т.М., Милосердна І.М. Цифрова дипломатія як основа нової публічної дипломатії. *Актуальні проб лем и по літики*. 2022. Вип. 69. С. 13-20.
16. Кухарик В. В., Романюк Н.І. Економічна дипломатія Великої Британії. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2024. Вип. 50. С. 78-82/
17. Лялька Ю. М. Еволюція інструментарію «публічної дипломатії» Великої Британії (2010–2015 роки). *Політикус*. 2020. № 1. С. 58-62.
18. Лялька Ю. М. Програма «Great» як один з інструментаріїв публічної дипломатії Великої Британії. *Науковий журнал “Політикус”*. 2019. № 6. С. 54-58.
19. Марченко А. Культурна дипломатія: поняття та механізми реалізації. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип.70.
20. Матлай Л. Кулінарна дипломатія як різновид публічної дипломатії: нові підходи та концепції. *Humanitarian vision*. 2015. Vol. 1, No. 2, 2015. С. 55-59.
21. Мателешко Ю. Напрями та особливості діяльності Британських інституцій “м’якого” впливу в Україні (1922-1924). *Scientific Issues Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University*. 2024. С. 57-64.
22. Матяш І., Сліпченко О. Кулінарна дипломатія. Публічна дипломатія: навч. посібник / за загал. ред. І. Матяш; Національний університет «Острозька академія»; Наукове товариство історії дипломатії та міжнародних відносин. Київ: Горобець, 2021. с. 146-164.

23. Машевський О. Діяльність Британської Ради в країнах Східної та Центральної Європи на початку XXI ст. *Європейські історичні студії*. 2018. № 9. С. 96-126.
24. Мехович С.А., Лаушкін А. М. Цифрові платформи – новий інструмент економічної дипломатії у міжнародних економічних відносинах. *Енергозбереження. Енергетика. Енергоаудит*. 2025. №3 (206). С. 109-126.
25. Миронова М. І., Полякова Ю. В., Шайда О. Є. Публічна дипломатія у системі міжнародних економічних відносин. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки*. 2024. № 79. С. 160-166.
26. Опанасюк О. І. Особливості сучасної публічної дипломатії. *Збірник наукових праць “Гілея: науковий вісник”*. 2017. Вип. 117. С. 238-243.
27. Павліха Н., Шуляк А. Публічна дипломатія задля безпеки сталого розвитку. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2022. 2 (13). С. 173-168.
28. Павлюх М.В., Кушней С.Р. Публічна дипломатія як тренд у сучасних політичних відносинах: процеси трансформації. *Політичне життя*. 2023. С. 122-127.
29. Полякова Ю.В., Шайда О.Є. та Степанов А.В. Культурна дипломатія як інструмент міжнародної комунікації. *Вісник ЛТЕУ. Економічні науки*. 2023. №71. С. 57-63.
30. Про Британську Раду в Україні. British council. Ел. ресурс: <https://www.britishcouncil.org.ua/about/british-council-ukraine>
31. Руднева В. Публічна дипломатія: теоретичні основи застосування нової інформаційно-комунікаційної технології в державному управлінні. *Вісник національної академії державного управління*. 2012. № 1. С. 147-153.
32. Стратегія публічної дипломатії МЗС України на 2021-2025 рр. Міністерство закордонних справ України. Упорядники: Кулеба Д., Джапарова Е., Липяцька М., Червак О., Турбіль Я., Дадінова М., Польова А., Боровець І., Джуринська С., Дробот Є. Стратегію ухвалено Наказом МЗС від 24.03.2021.

33. Сушко І. Вплив креативних індустрій на культурну дипломатію Великої Британії. *Збірник матеріалів V Міжнародної наукової конференції студентів і молодих вчених*. 2023. С. 167-170.

34. Сушко І.В., Паніна І.Г. Основні канали та інструменти культурної дипломатії Великої Британії. *Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса*. Том 2 № 16 (2024) . С. 55-59.

35. Терещук В. Іномовлення Великої Британії у геополітичному контексті. *Інтегровані комунікації*. 2024. 2 (18). С. 60-67.

36. Терещук В. І. Публічна дипломатія України: інституційні та програмні аспекти. *Політикус*. 2016. Вип. 2. - С. 168-171.

37. Трофименко М. Британська Рада як інструмент публічної дипломатії Великої Британії. *Modern Historical and Political Issues: Journal in Historical & Political Sciences*. 2017 / 35-36. С. 305-312.

38. Хоменська І.В., Іващук О.В. Базові концепти публічної дипломатії. *Інноваційна економіка*. 2022. № 4. С. 13-19.

39. Цимбалова Х. Ф. Виникнення і розвиток культурної дипломатії та Британської Ради у Великій Британії: етапи інституціоналізації (початок ХХ – друге десятиліття ХХІ ст.). *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2015. Вип. 44(2). С. 87-91.

40. Юрченко О.А. Публічна дипломатія як форма міжнародних комунікацій, її роль у формуванні іміджу України. *Економіка та суспільство*. 2024. № 64.

41. Яковюк І.В., Землякова Л.Ю., Гнітій А.О. Дипломатія Великої Британії: проблеми розвитку в умовах геополітичної нестабільності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 4. С. 760-763.

42. About the BBC. Ел. Ресурс: <https://www.bbc.com/aboutthebbc/governance/mission>

43. A Framework for the Strategic planning & evaluation of public diplomacy. Developed by NATO's joint analysis and lessons learned centre. Joint Analysis and lessons learned Centre. First edition. Portugal, Lisbon, Monsanto, 2013. 83 p.
44. Antonova L. Larin S. Implementation of state mechanisms for the protection of national values in foreign countries (the United States of America, the United Kingdom, Japan). «Public Administration and Regional Development». P. 487-511.
45. Chakrabarti, Sukalpa. Sustainable tourism as a tool for public diplomacy: a case study of India. *Building Sustainable Tourism Communities: A Blueprint for the Future*. 2025. P.30-39.
46. Cull N. J. Public Diplomacy before Gullion: The Evolution of a Phrase. Routledge Handbook of Public Diplomacy. 2008
47. Cull N. Public diplomacy: Seven lessons for its future from its past. *Place Branding and Public Diplomacy*. 2010. Vol. 6, P. 11–17.
48. Pamment, James, Martina Smedberg, and Elsa Isaksson. "National security and public diplomacy." *Handbook on Public Diplomacy*. Edward Elgar Publishing, 2025. 449-461.
49. Routledge Handbook. Public Diplomacy. Edited by Nancy Snow and Philiip M.Taylor. <https://kde.tasam.org/pdf/kitaplar/handbookofpublicdiplomacy.pdf> p. 10.
50. Sam Chapple-Sokol Culinary Diplomacy: Breaking Bread to win hearts and minds. *The Hague Journal of Diplomacy*. 2013. 8 (2), P. 161-183.
51. Wei C. Public Diplomacy: functions, functional boundaries and measurement methods. Heritage.2020. P. 1–12.
52. UK Economic Diplomacy in the 21 st Century. The LSE Economic Diplomacy Commission Final Report. 9 February 2021. London. 32 p.